፲፰

የምህረት አዋጅ

ከ1936 ዓ.ም ጀምሮ የባሌን አመፅ ለመቆጣጠር በፊታውራሪ ወርቁ እንቁስላሴ የሚመራ ዘመቻ ተደረገ:: በዘመቻው እንደ ፊታውራሪ ወልደሚካኤል ቡኢ (የገናሌ ባላባት) ያሉት በነጭ ለባሾች ሲገደሉ አመፁ ተባባሰ:: እንደገና ደግሞ በኮሎኔል መንገሻ ገብረኪዳን፣ በመቀጠልም በአራተኛ ክፍለ ጦር ምክትል አዛዥ በብርጋዴር ጄኔራል ከበደ ያዕቆብ በተደረገው ዘመቻ የባሌን አመፅ ለመቆጣጠር ተሞክሮ ሳይቻል ቀረ:: በ1957 ዓ.ም አመፁ እየጠነከረ ስለሄደ በሱማሌ አካባቢ አጋዴን፣ በሲዳሞ ቦረና፣ በባሌ ደግሞ ገናሌ፣ ጊኒር፣ ዶሎ፣ ኤልከሬ አውራጃዎች በወታደር አስተዳደር ስር ሆነው በአራተኛ ክፍለ ጦር ትዕዛዝ ስር እንዲተዳደሩ ታወጀ::

ለአራተኛ ጊዜም ጄኔራል ጃገማ አመፁን እንዲያቆም ታዘዘ:: የታዘዘውን ለመፈፀም በንጉሰ ነገስቱ ትዕዛዝ ሁሉም ነገር ተፈቀደለትና በ1962 ዓ.ም ቀዳሚ መምሪያውን ቦረና አደረገ::

ጄኔራል ጃገማ ኦሮሞ ነው:: ግዳጁ ሲሰጠው እሾህን በሾህ መሆኑ ገብቶታል:: በተለያየ ወቅት ፀጥታውን ለማስከበር የተላኩት ተሿሚዎች ያደረሱትም በደልና ግፍ ሲያንገበግበው ቆይቷል:: ስለዚህ ጃገማ ወታደራዊ ግዳጁን በጦርነት ሳይሆን በሰላም መጨረስ እንዳለበት አምኖ ነው ወደ ባሌ የሄደው:: አመፁ ከቀጠለ የመሳሪያ ብልጫ የነበረው መንግስት እርምጃ እየወሰደ ብዙ ደም ይፈሳል:: ጃገማ ሊመጣ የሚችለውን እልቂት ነው ለማቆም የፈለገው::

ባሌ ሰፊ ጠቅላይ ግዛት እንደሆነና የአስተዳደር ጉድለት እንደአለው ተረድቷል:: ባሌ በኦሮሞ ታሪክ የታሪክ መሰረት ነው:: ኦሮሞዎች በገዳ ስርዓት ተደራጅተው ወደ ቀሪው የኢትዮጵያ ክፍል የተስፋፉት ከ«መዳ ወላቡ» እንደሆነ በሚገባ ያውቃል:: ያን ታሪካዊ ስፍራ ማልማት፣ ህልውናውን ማስከበር እንጂ ማጥፋት እንደማይገባ ያምናል:: ስለዚህ ሰላማዊ የጦር ኦፕሬሽን ለመፈፀም ከኢትዮጵያ አየር ሃይል አዛዥ ጋር በፅሞና ተወያይቷል:: ወደ ቦረና፣ ሱማሌ፣ ሐረር ... አማፅያኑ እንዳይንቀሳቀሱም በስድስት ሺህ ጦር ሰራዊትና በነጭ ለባሾች ከበባ አስደርጎ ዘግቷል:: የአየር ሃይል አውሮፕላኖች የጪስ ማውጫቸውን አውልቀው ለአንድ ሰዓት

በጫካው ላይ እንዲበሩ፣ ሰው በማይገኝባቸው ሜዳዎች ላይ ደግሞ የ«ናፓል» ቦምብ እንዲጥሉ አደረገ:: አውሮፕላኖች እንዲበሩና ቦምብ እንዲጣል ያደረገው መንግስት ያለውን ሃይልና በዚያ ሃይሉም ሊያደርሰው የሚችለውን ጉዳት አማፅያኑ እንዲያውቁትና እነሱን ለመደምሰስ የተዘጋጀውን የመንግስት ሃይል በአይናቸው አይተው እንዲረዱት ነው::

ያን የማዳን ወታደራዊ ስልቱን በሚገባ አስቦበት ለጦሩ የአስራ አምስት ቀን ስንቅ በማቅረብ ሰራዊቱ በስንቅ እጦት እንዳይበተንና ህዝቡንም እንዳይዘርፍ ካደረገ በኋላ የአገር ሽማግሌዎችን ሰብስቦ አነጋገረ:: «በሰላም የገባ መሳሪያውን ብቻ ያስገባል:: ተዋግቶ በግድ የተያዘ ግን ሃብቱ፣ መሬቱና መሳሪያው ይወረሳል:: እንዳያችሁት መንግስት ሃይል አለው:: ከመንግስት ጋር መዋጋት ትርፉ እልቂት ነው:: ስለዚህ ጫካ ያለ ሁሉ በሰላም እጁን ይስጥ:: በሰላም የገባ ምህረት ያገኛል» በማለት እንዲሸመግሉ ላካቸው:: በቀረበው የሽምግልና ጥሪ መሰረት መጀመሪያ ዋቆ ሉጎ የሚባሉት የዋቆ ጉቶ እኅት፣ የዋቆ ጉቶ ሚስትና ወንድ ልጅ እጃቸውን ለጄኔራል ጃገማ ኬሎ ሰጡ:: ጃገማ እነሱን ይዞ አዲስ አበባ ንጉሰ ነገስቱ ዘንድ በመቅረብ ምህረት እንዲያገኙ አደረገ:: በንጉሰ ነገስቱ ፈቃድ ምህረት ሲሰጣቸው ፎቶ እንዲነሱ ተደረገ:: ጄኔራል ጃገማ ያን ፎቶ በአውሮፕላን፣ በመኪናና በሰዎች አማካይነት አሰበተነ::

ልክ በወሩ ዋቆ ጉቶ እጃቸውን ለጄኔራል ጃገማ አምነው ሰጡ:: ጄኔራል ጃገማ አዲስ አበባ ወስዶ ለንጉሰ ነገስቱ ሊያቀርብ ቤተ-መንግስቱ ኮሪደር ላይ ሲጠባበቅ የምድር ጦር አዛዡ ጄኔራል ከበደ ዋቆን እያዩ ወደ ንጉሰ ነገስቱ ገቡ::

«ግርማዊ ጃንሆይ! በዚህ ሰውዬ (በዋቆ ማለታቸው ነው) ምክንያት የብዙ ሰው ህይወት አልፏል:: በግዞት ቢቀመጥ ይሻላል እንጂ ምህረት አግኝቶ ከተመለሰ ሌላ ተጨማሪ ጥፋት እንዲያደርስ መፍቀድ ነው» አሉ::

«ጃገማ የገባው ቃል እንዳለስ?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ::

ጄኔራል ጃገማ ተጠርቶ ብቻውን ገባ:: ጸሐፊ ትዕዛዝ አክሊሉ «ጄኔራል ጃገማ! አሁን የተጠራኸው የምድር ጦር አዛዡ፥ 'ዋቆ በግዞት እንዲቀመጥ ቢደረግስ' ብለው ሃሳብ ስላቀረቡ ነው:: ግርማዊ ጃንሆይ ደግሞ 'ጃገማ የገባው ቃል ካለስ?' በማለታቸውም ነውና የተጠራኸው ሃሳብህን ግለጽላቸው» አሉ::

«ግርማዊ ጃንሆይ» አለ ጄኔራል ጃገማ፤ ንጉሰ ነገስቱ ፊታቸውን ወደ እሱ ዘወር አደረጉ። «ግርማዊ ጃንሆይ! እነሱ እኮ ከእኛ የበለጠ ያስባሉ» አለ፥ ጃገማ።

«እንዴት?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ።

ጸሐፊ ትዕዛዝ አክሊሉ ዐይናቸውን አፍጥጠው አዩት። ሁሌም ሃሳቡ ከሃሳባቸው የማይገጥመው የምድር ጦር አዛዡ ደግሞ በንቃት ተመለከቱት። ጄኔራል ጃገማ ረጋ ብሎ ሁሉንም አያቸውና!

«መጀመሪያ ብዙ መልዕክት ልኬ ... ግርማዊ ጃንሆይ ምህረት ያደርጉላችኋል ብዬ ዋቆ ጉቶ ተጠራጥሮ አንቱን፣ ሚስቱንና ልጁን ላከ። የእነሱን ምህረት ሲያረጋግጥ ዋቆ ራሱ መጣ። አሁን ደግሞ ከድር ዋቆ የሚባለውንና ዋናውን የቦረና ባላባት ጫካ ትቶ ነው የመጣው። የባሌ ዘመቻ ገና አላለቀም! የንጉሰ ነገስቱን ቃል ማጠፍም የማይቆም ችግር ይፈጥራል። ስለዚህ መንግስት የፈቀደው ምህረት በትክክል መሰጠት አለበት» አለ፥ ጄኔራል ጃገማ - ሃዘን እየተሰማው።

«... ይኸዋ! ... እሳልንም?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ - የምድር ጦር አዛዡ ላይ እያፈጠጡ። ዋቆ ተጠርተው ገቡ። የቤተመንግስቱ ማማር፣ ስርዓቱ፣ የባለሟሎች ወዝና ውበት እያስፈራም ቢሆን ያማልላል። ንጉስ ነገስቱ ዋቆን ለረጅም ጊዜ ሲያዩ ቆዩና «ዋቆ ምን ሆንሁ ብለህ ነው መሸፈትህ? ... እስኪ አስረዳን» አሉ።

«ጃንሆይ! እኔ የአሩሲ ጎሳ ነኝ፤ ተወልጄ ያደግሁት ግን ባሌ ነው። ወንድሜ ሲዳሞ ውስጥ ይኖራል። ከመዳ ወላቡ ወደ ሲዳሞ ተሻግሬ ስኖር በቦረና ውስጥ መሪሃ እና ዲጎዲያ የሚባሉ የሱማሌ ጎሳዎች ፈልሰው በመምጣት በሲዳሞ ከሚኖሩ ቦረናዎች ከዶሎባይ፣ ከፊልቱም አልፈው የግጦሽ መሬታችንን አጣበቡብን። ወደ ላይ እንዳንወጣ ጉጂዎች አሉ፤ ወደ ታች እንዳንወርድ ደግሞ መሪ ሃና ዲጎዲያዎች አሉ። ኗሪው መሪሃ እና ዲጎዲያዎችን ወደ ታች ካልገፋችሁልን ኬኒያ ወደሚገኘው ጎሳችን እንገባለን ብሎ በዚያ ጊዜ የሲዳሞ ጠቅላይ ግዛት እንደራሴ ለነበሩት ለራስ አንዳርጋቸው አመለከተ። ራስ አንዳርጋቸው ጉዳዩን ለአገር ግዛት ሚኒስቴር በመንገር አስፈቅደው እነዚህ ከሱማሌ የመጡ ሁለት ጎሳዎች ከቦረና ከተማ ከፊልቱ መቶ ሃምሳ ኪሎ ሜትር ተገፍተው እንዲቀመጡ ታዘዘ። ያን ጊዜ እኔንም ተነስተህ ከሶማሌ ጎሳዎች ጋር ሂድ አሉኝ።

«ጃንሆይ አዘንሁ! ... ከልቤ አዘንሁ» ብለው ዋቆ የተናነቃቸውን እንባ እንደምንም መለሱት፤ «'ምነው! እኔ ከባሌ ነው የመጣሁት፤ ኢትዮጵያዊ እንጂ የሶማሌ ጎሳ አይደለሁም፤ ስለምን ተነሳ እባላለሁ?' ብዬ ለአውራጃ ገዥው አመለከትኩ። አውራጃ ገዥው 'ትነሳለህ' ብለው ፈረዱብኝ። አገር ግዛት ሚኒስቴር መጥቼ አመለከትሁ ... አገር ግዛት ሚኒስቴር በአለሁበት እንድኖርና እንዳልነካ ቴሌግራም አስተላለፈልኝ፤ ደብዳቤም ፃፈልኝ። ለአውራጃው ገዥ ወስጄ ሰጠሁ ... የአውራጃው ገዥ ትዕዛዙን ሽረው ደግመው 'አይሆንም፤ ተነስ' አሉኝ። 'እሺ ተነስ ካላችሁኝ የምከላከልበትና ንብረቴን የምጠብቅበት ጠመንጃ ስጡኝ' ብዬ ጠየቅሁ። የጠየኩትን መሳሪያ ግን ተከለከልሁ፤ ይባስ ብለው አውራጃ ገዢው ለጉጅና ቦረና ጠመንጃ ሰጥተው 'ካገራችሁ አስነሱት' አሉ።

«ግርማዊ ጃንሆይ! ብዙ ሰው አልቆብኝ፣ ከብቴን ውሃ ወስዶብኝ ... ቀሪ ንብረቴን ሱማሌ ከሚዘርፈኝ ወደ ትውልድ ቦታዬ ወደ ባሌ ልሻገር ብዬ ባሌ ብመለስ 'ዋቆ ጉቶ ሸፍቶ መጥቷልና ያዙት' ብለው ለባሌ ጠቅላይ ግዛት ትዕዛዝ ሰጡ። በዚያ ሳቢያም ከብትና ንብረቴ ተወረሰ፤ ቤተሰቦቼም ተበተኑ።

«ከዚያ በኋላ መድረሻ ማጣቴን ሳውቀው ከቦረና ወደ ታች ወደተገፉት የሱማሌ ጎሳዎች ሄድሁኝ። እነሱ ወደ ሱማሌ ወስደው ሰላሳ ጠመንጃዎች ሰጡኝ። ጠመንጃዎቼን ይዤ በመምጣት ከብቶቼን አስመለስኩ፤ የተበተነውንም ቤተሰቤን አገናኘሁ። በዚህ ምክንያት ሸፍታ ነው እያሉ ይኸው እስከዛሬ ያንከራትቱኛል ...» አሉ ዋቆ ጉቶ።

«ታዲያ እኛው ኖረናላ ያሸፈትንህ!» አሉ፥ ንጉስ ነገስቱ - በተመስጦ ሲያዳምጡ ቆይተው። ከዚያ «በል ምህረቱን አድርገናል ... ለወደፊቱም ችግራችሁን በጃገማ በኩል አሳውቀን» አሉ። ዋቆ ጉቶ በምህረቱ ተደስተው ወጡ።

በወሩ ደግሞ ጄኔራል ጃገማ እንዳለውም ከድር ዋቆ እጅ ሰጡ። ጄኔራል ጃገማ ለዋቆና ተከታዮቻቸው አየር ሃይልን አስጎበኛቸው። በዚህ ዘዴም የባሌ ዘመቻ በጄኔራል ጃገማ አዲስ ስልት ንብረት ሳይወድም፣ ማንም ሳይጎዳ በሰላም ተጠናቆ ገበሬዎቹ ወደየእለት ህይወታቸው ገቡ። ሶስት ሺህ አምስት መቶ ጠመንጃዎችም ቃል በተገባው መሰረት ተወርሰው ለመንግስት ገቢ ሆኑ። «አለባብሰው ቢያርሱ በአረም ይመለሱ» ነውና የእነ ዋቆ የመብት ትግል ግን ወደ ፖለቲካ ትግል እያደገ ሄደ። ያ የፖለቲካ አስኳል ግን ከጃገማ ዕይታ ውጭ መሆኑ እውነት ነበር።

ጀኔራል ጃገማ አማፅያኑ ወደ ቦረና፣ ሱማልያ፣ ሐረር ... እንዳይሸሹና እቅዱ እንዳይበላሽ ዙሪያውን የመደበው ጦር የተሰጠው የአስራ አምስት ቀን ቀለብ ነው:: አስራ አምስቱ ቀን ሲያልቅ የቀሩት ጥቂት ቀናት ብቻ ናቸው:: ስንቅ ያመላልሱ የነበሩት አውሮፕላኖች ደግሞ ለሰርቪስ ተመልሰዋል::

እርግጥ ጀኔራል ጃገማ ከባሌ የተወረሰውን ጠመንጃ አይነትና ብዛት ዲፕሎማቶችና ወታደራዊ አታሼዎቻቸው እንዲያዩት ለጋበዙት ንጉሰ ነገስት በእለቱ በአራተኛ ክ/ጦር እንደማይገኙ ገልፆ ተፈቅዶለት ነበር:: የወታደሩ ቀለብ ጉዳይ ሲያሳስበው ግን አዲስ አበባ ተመለሰ:: ለአየር ሃይሉ አዛዥ ለጀኔራል አበራ የገጠመውን ብርቱ ችግር አስረዳቸው:: ጀኔራል አበራም «አሁን ያለህ አማራጭ አንድ ነው:: ግርማዊ ጃንሆይ ከመስኮብ አገር የተሰጧቸው ሁለት ሄሊኮፕተሮች አሏቸው:: ችግሩን ነግረህ እንዲፈቅዱልህ አድርግ:: አንዱ ሄሊኮፕተር ሰላሳ ኩንታል መጫን ይችላል» አሉት::

በአራተኛ ክ/ጦር ግቢ ንጉሰ ነገስቱና ጀኔራል ጃገማ ተያዩ:: «አልመጣም አላልከንም ነበር?» አሉ÷ ንጉሰ ነገስቱ:: ጀኔራል ጃገማ የገጠመውን ችግርና የመጣበትን ምክንያት ካስረዳ በኋላ ሄሊኮፕተራቸውን እንዲፈቅዱለት ንጉሰ ነገስቱን ጠየቀ:: «ከሄሊኮፕተሩ ላይ ያለው ዘውድና መቀመጫዎቹ ይነሱና ያመላልሱልህ፤ ፈቅደናል» አሉት:: ከሁለቱ ሄሊኮፕተሮች ውስጥ አንዱ እንደተባለው ተፈቀደና ጀኔራል አበራ ወደ ባሌ ስንቅ ጭነውበት በረሩ:: ሁለተኛውን ሄሊኮፕተር ግን እነ ራስ መስፍን ስለሺ ባዶ መሬት ለማየት ወደ ሸዋ አካባቢ ይዘውት ሄደው ነበር::

ጀኔራል ጃገማ ያዘጋጀውን የሰራዊቱን ተጨማሪ ስንቅ ጀኔራል አበራ በንጉሰ ነገስቱ ሄሊኮፕተሮች አመላለሱለት:: ንጉሰ ነገስቱም የባሌ አማፅያንን ጦር መሳሪያ አራተኛ ክፍለ ጦር ሄደው ከአዩ በኋላ «ጃገማ እኮ አልፎከረም እንጂ ትልቅ ስራ ነው የሰራው» አሉ÷ ለራስ መስፍን ስለሺ:: «ጃንሆይ! እሱ ምን ሰራ? ትልቅ ስራ የሰሩት እርስዎ ነዎት:: ያኔ የገናሌ ድልድይ ሲሰራ ወደ ዋቆ ጉቶ መልዕክተኛውን አነጋግረው በሰላም እጁን ሰጥቶ እንዲገባ ባይልኩበት ኖሮ ዋቆ አምኖ አይገባም ነበር» አሉ÷ ራስ መስፍን::

«እሱንስ መላ ያመጣው ጃገማ አይደል!» አሉ÷ ንጉሰ ነገስቱ::

፲፱

በውጥኑ የቀረ ሌላ የመፈንቅለ መንግስት ሀሳብ

ልዑል አልጋ ወራሹ «ስልጣን ከያዙ 'ሞናርኪ ኮንስቲቲዩሽን' እመሰርታለሁ ... ህዝቡ ጠቅላይ ሚኒስትሩን ይመርጣል ... » ስለሚሉ የለውጥ ፈላጊዎች ቁጥር እየተበራከተ ሄደ:: ይህን ለውጥ ይፈልጉት ከነበሩት መካከል ደግሞ እነ ደጃዝማች ታከለ፣ ዋግሹም ወሰን ሃይሉ፣ ጠቅላይ ሚኒስትር አክሊሉ ነበሩ:: ጃገማም ለውጥ ከሚፈልጉት ጋር ተባባሪ ሆነ ...

ንጉሰ ነገስቱ በአገር ውስጥም ይሁን በአፍሪካ ብዙ አክባሪና አድናቂ ነበራቸው:: «ኢትዮጵያን ማየት የራሴን የአፍሪካዊነቴን ስረ-መሰረት እንደመጎብኘት፣ ንጉሰ ነገስቱንም ማግኘት ከታሪክ ጋር እንደመጨባበጥ እቆጥረዋለሁ» በማለት የደቡብ አፍሪካው የነጻነት ታጋይ ኔልሰን ማንዴላ ተቀኝቶላቸዋል:: በጀኔራል መንግስቱ ንዋይ ተደርጎ በነበረው የመፈንቅለ መንግስት ወቅትም የሱዳኑ ፕሬዚዳንት ኒሜሪ «ግርማዊነትዎ! የተደረገብዎትን መፈንቅለ-መንግስት ለማክሸፍ አስራ አምስት ሺህ የጦር ሰራዊት ሃይል በትዕዛዝዎ ስር ለመሆን ዝግጁ ነው» በሚል ቃል የገባው ምንም ጊዜ ሳይወስድ ነበር::

እርግጥ ነው አሁን በካሪቢያውያን፣ በአፍሪካዊ አሜሪካውያንና በኢትዮጵያውያን መካከል ገደል አለ:: ያን ገደል የቆፈረውና ጥልቀቱ እንዲጨምር የሚያደርጉት የሁለቱም አማካሪና አዋቂ የሆኑት ጥቂት የነጭ ምሁራን ናቸው:: ለዚህ መነሻው ደግሞ የንጉሰ ነገስቱ ተቀባይነትና ኢትዮጵያም ቅድስት ሃገር መባሏ ናቸው::

ንጉሰ ነገስቱ የካሪቢያን አገራት ሲጎበኙ እንደ አፄ ምኒልክና እንደ ልጅ ኢያሱ እሳቸውም የካሪቢያን አገራት ህዝቦች ወደ ሁለተኛዋ አገራቸው እንዲመጡ ጋበዙ፤ መጡ:: እንደ ሚስተር ፎርድ (የፕሮፌሰር አቢይ አባት) የመሳሰሉት በሞያቸው አገራቸውን ረዱ፤ በጠላት ወረራ ጊዜም አገራቸውን ነፃ ለማውጣት ከእነ ራስ እምሩ ጋር በመሆን በአርበኝነት ተዋደቁ ...

ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ለአገራቸው ብዙ እንደሰሩ ጃገማም ያውቃል፤ ስለዚህ ያከብራቸዋል:: ይሁን እንጂ በጣም የሚቀርቧቸው ሰዎች ሳይቀሩ

ለውጥ እንደሚያስፈልግ የሚያምነው፤ የገበሬዎች፣ የተማሪዎች ... አመፅ በአማራጭ የፖለቲካ አቅጣጫ ተተክቶ መፍትሄ እንዲመጣ የሚፈልገው ሰው ቁጥር በርካታ ነበር:: ለዚህም ንጉስ ነገስቱን «በክብር ስልጣንዎን ለቀው ለቀጣዮቹ ይስጡ» ሲሏቸው መጀመሪያ እየተቆጡ የበቀል እርምጃ ቢወስዱም፤ በኋላ ግን «እሺ» ማለት ጀምረው ነበር:: በየዘውድ በዓሉ ወቅት በቃ ለውጥ ሊያደርጉ ነው ተብለው ሲጠበቁ ንግግራቸውን በጉጉት የሚያዳምጠውን ሁሉ «... አስጀምሮ ሳስጨረሰን ፈጣሪ ምስጋና ይግባው!» ብለው ንግግራቸውን ሲጨርሱ ቆሽቱ ያራል:: ቆሽታቸው ከሚያረው ለውጥ ፈላጊዎች ውስጥ አንዱ ደግሞ ጄኔራል ጃገማ ነበር::

እንዲያውም አንድ ጊዜ ጄኔራል ጃገማ የአራተኛ ክፍለ ጦር አዛዥ በነበረበት ወቅት ሁለት የቴኒስ ኮርትና አንድ የኳስ ሜዳ አዘጋጅቶ ንጉሰ ነገስቱ እንዲመርቁለት ጠራቸው:: በዚያ ወቅት ከተሳካ እሳቸውን ይዞ ለውጥ ለማድረግ ከዋግሹም ወሰን፣ ከቀኛዝማች ወልደ አማኑኤልና ከሌሎች ጋር ተስማምቶ ነበር:: ይህን ከመፈፀሙ በፊት ግን ጠቅላይ ሚኒስትር አክሊሉ ሃብተወልድ አስጠሩት::

አክሊሉ ከጃገማ ጋር የጠበቀ ግንኙነት ፈጥረው ስለነበር እቤታቸው በሚያዘጋጁት የእራት ግብዣ ጄኔራል ጃገማንም ይጋብዙታል:: ባለቤታቸውንም «ወንድሜ ነው፤ እወቂው» ብለው አስተዋውቀውታል:: አንዴ እንዲያውም ዶ/ር ዳሲዮስ ከሚባል ግሪካዊ ወዳጃቸው ጋር ተጋብዞ ጸሐፌ ትዕዛዝ አክሊሉ ከግሪካዊው ባለቤት ጋር ሲደንሱ በጠቅላይ ሚኒስትሩ ፈቃድ ጃገማ ከባለቤታቸው ጋር በዳንስ ተውረግርጓል::

ብዙ ጊዜ የባሌ፣ የአርሲ፣ የወለጋ፣ የኢሉባቡር፣ የጎጃም ... ፀጥታ ከፖሊስ ሃይል ቁጥጥር በላይ ከሆነ ለእርዳታ የሚሄደው አራተኛ ክፍለ ጦር ነው:: አንድ ጊዜ ታዲያ ንጉስ ነገስቱ የውጭ አገር ጉብኝት ላይ እያሉ፣ «የጎጃም ገበሬዎች አመፁ ...» ተብሎ በመኳንንትና ሚኒስትሮች መካከል መተራመስ ተፈጠረ:: የአራተኛ ክፍለ ጦር አዛዥ ጃገማ ጎጃም ከነበረው ሻለቃ ጦር መረጃ ይደርሰዋል:: ለጸሐፌ ትዕዛዝ አክሊሉ «የገበሬዎች አመፅ በዝምታ መታለፍ የለበትም» የሚለው በመብዛቱ በአየር ሃይል ለማስደብደብ ይወስናሉ:: ጄኔራል ጃገማ ውሳኔውን ሲሰማ ተገርሞ በጥሪያቸው መሰረት ቀጥታ ወደ ጠቅላይ ሚኒስትሩ ቢሮ ሲሄድ ኮሪደሩ ላይ አገኛቸው፤ «... የወሰኑትን ውሳኔ ሰማሁ፤ እኔ ከሻለቃ ጦሬ ባገኘሁት መረጃ መሰረት አመፁ በመንግስት ላይ አይደለም:: የገበሬዎቹ ጥያቄ ደጃዝማች ፀሐይ እንቀስቃሴና ሁለቱ የአውራጃ ገገርዎች እንዲነሱ የመጠየቅ ነው:: እርግጠኛ ነኝ እነዚህ ሰዎች ቢነሱ ወይንም ለስራ ጉዳይ ተብሎ እንኳን ወደ አዲስ አበባ ቢጠሩ

አመፁ ይቆማል:: በማይገባ ውሳኔ አግባብ ያልሆነ እርምጃ መወሰድ ምን ይጠቅማል፥ ክቡር ጠቅላይ ሚኒስትር?» አሏቸው::

«ጄኔራል በምን እርግጠኛ ሆንህ?» አሉት፥ ጠቅላይ ሚኒስትሩ በፅሞና:: «ጌታዬ! ችግሩ እኮ በቀጥታ ይመለከተኛል:: እርግጠኛ ባልሆን የሚያስጠይቀኝንም ምክር አልሰጥም» አላቸው::

«እሺ! ችግሩ እንዲህ እንዳልኸው ከሆነማ ማን ደም ሲፈስ ማየት ይፈልጋል፥ ጄኔራል?» ብለውት ወደ ቢሯቸው ሄዱ ...

ደጃዝማች ፀሐይና ሰዎቻቸው ሲነሱ የጎጃም ገበሬዎች አመፅ ቆመ:: ንጉስ ነገስቱ ከጉብኝታቸው ሲመለሱ «ግርማዊ ጃንሆይ! እኔ ጄኔራል ጃገማን በቆራጥ የጦር ሰውነቱ ነበር የማውቀው፤ አሁን ግን በፖለቲካ አመራርም ቆራጥ መሆኑን አወቅሁ፤ ጎጃም ላይ የአውሮፕላን ድብደባ እንዳይፈፀም የመከረኝ እሱ ነው:: እባክዎ! ጠርተው ያመስግኑልኝ» አሉ::

«እሺ! ጥሩ፤ አስጠራው» አሉ፥ ንጉስ ነገስቱ::

ጄኔራል ጃገማ ተጠራ ...

«ጄኔራል! የመከርከኝንና የተወሰነውን ጠቃሚ ውሳኔ ለጃንሆይ ነግሬ ሊያመሰግኑህ ይፈልጋሉና ቢሯቸው ሂድ» አሉት፥ ጸሐፌ ትዕዛዝ አክሊሉ:: እንደተለመደው ቀበቶውን ወልውሎ ሄደ:: ንጉስ ነገስቱ ፓትርያርኩን አነጋግረው እስኪጨርሱ ጠብቆ ገባ ...

«ጃገማ አንተን በስራህ የማናውቅህ ሆንና አክሊሉ ሊያስተዋውቀን ፈለገ!» ብለው አሰናበቱት:: ጸሐፌ ትዕዛዝ የሆነውን ሲሰሙ «አየኸው! መሪ ማለት እንደ አገራችን ወንዝ ከላይ ወደ ታች የሚፈስና በፈለገው አቅጣጫ የሚገዝ፣ ለምን ብለህ የማትጠይቀው፣ የገባልህንም ቃል ካልመሰለው ዞር ብሎ የማያይ ነው:: ውሳኔው ደግሞ ሁሌም ትክክል ነው:: አየህ ጄኔራል! ጃንሆይ አሁን አንድ ነገር ይሁን ይሉና ቃል ይገባሉ፤ ከልዕልት ተናኘወርቅ ወይም ከሌላ ሰው ጋር ከተነጋገሩ በኋላ ፍፁም ተቃራኒውን ይወስናሉ:: ሃሳባቸውን ለመጨበጥ፣ ቃላቸውን ይጠብቃሉ ብሎ ለማመን ከባድ ነው!...» እንዳሉ ስልካቸው ጮኸ::

«አቤት ግርማዊ ጃንሆይ! - እሺ ... እሺ ... እሺ!» ብለው ስልኩን ዘጉት::

«ጄኔራል ጃገማ! አንተ የማትግባባው ሰው የምድር ጦር አዛዥ ሆኗልና ከእሱ ስር ሆነህ መስራት የምትፈልግ አይመስለኝም:: ከዚህ በፊትም 'በእሱ ስር ሆኜ አልታዘዝም' ብለህ የነበረውን ችግር አውቃለሁ:: ሁለተኛ ደግሞ የባሌ ጠቅላይ ግዛት ህዝብም በፀጥታ ማስከበሩ የሰራኸውን ግምት ውስጥ በማስገባት 'እንደራሲያችን ይሁን' ብለው ጠይቀዋልና የባሌ ጠቅላይ ግዛት እንደራሴ ሆነህ እንድትሰራ እኔም ሆንሁ የአገር ግዛት ሚኒስትሩ ስለተስማማን ንጉሰ ነገስቱ ሹመውሃል» አሉት፥ ጸሐፌ ትዕዛዝ አክሊሉ::

ጄኔራል ጃገማ ከሚወደው ሰራዊት ቤት መውጣት ባይፈልግም ምርጫ ስላልነበረው «ሹመቱን እሺ ልቀበል፤ ነገር ግን ወታደራዊ 'ካርየሬ' ሊጠበቅልኝ ይገባል» አለ::

«...ይከበርልሃል፤ ሁለት አጃቢ ወታደርም ተመድቦልሃል» አሉት፥ አክሊሉ::

ይህ ሁሉ ሲሆን ጄኔራል ጃገማ ስፖርት ወዳድ በመሆኑ ቴኒስና ካርታ ይጫወታል እንጂ ከማንም ጋር ስለሰውጡ በየሜዳው አያወራም:: በቀን በቀን ሳያገኛቸው ከማይውለው ከጄኔራል አሰፋ ደምሴ ጋር እንደተለመደው አንድ ጊዜ ተገናኝተው ካርታ ሲጫወቱ ቆዩና «ጄኔራል ጃገማ! ... ጃንሆይ ይፈልጉሃል?» አሉት::

«ለምንድን ይፈልጉኛል?» አላቸው - ቆፍጠን ብሎ::

«እንዲያው የተጠረጠርክበት ነገር ያለ ይመስለኛል:: ከመንግስት ለውጥ ፈላጊዎች ጋርም ግንኙነት ሳይኖረው አይቀርም በሚለው ጉዳይ ሊጠይቁህ ፈልገው ይሆናል» አሉት::

«እኔን ... እርስዎም ይሄው ያውቁኛል» አለ - ዐይን ዐይናቸውን ትክ ብሎ እያየ:: ጄኔራል አሰፋ ራሳቸውን ከፍና ዝቅ አድርገው እየወዘወዙ በእሱ ላይ በጎ አመለካከት እንዳላቸው ገለፁለት::

«ታዲያ ምን ባደርግ ይሻላል?» አላቸው::

«እንግዲህ ከጠየቁህ ... 'እርግጥ አለበት እየተባለ ይወራል:: ግርማዊ ጃንሆይ ግን እርግጠኛ ነኝ፥ አያምኑም' በላቸው» አሉት:: ከዚያ እንዳሉትም እጅ ሊነሳ ቤተመንግስት ሲሄድ ንጉሰ ነገስቱ እንደሚፈልጉት ተነገረው::

«ጃገማ! የሚወራብህን እየሰማህ ነው?» አሉት፥ ንጉሰ ነገስቱ - እጅ ነስቶ ሲጨርስ:: «... ይወራል! ግርማዊ ጃንሆይ! ... ጃንሆይ ግን አያምኑም» አለ - ዘና ብሎ:: ንጉሰ ነገስቱ ሳቅ ብለው «አንተ ቁንጮህን ይዘን ያሳደግንህ ልጃችን ነህ:: ይሁን እንጂ አንተም ብትጨመር እግዜር የሰጠንን መንግስታችንን የሚነቀንቅ የለም:: እግዚአብሔር በቃ ካለ ደግሞ ማንም ቢረዳን መንግስታችን ሊቀጥል አይችልም:: ስለዚህ የእኛ እጣ ፋንታ ወዲህ ሳይሆን ወዲያ... ከስር ሳይሆን ከላይ ነው...» አሉና ሸኙት::

ጄኔራል አሰፋ «ይገርማችኋል፤ ከጄኔራል ጃገማ ጋር የማንገናኝበት ቀን የለም፤ ካለ ጨዋታ ሌላ አያስብም:: የሚወራበት ሁሉ ውሸት ነው ...» እያሉ ተከራከሩለት::

ጄኔራል ጃገማ የለውጥ ሃሳቡ ደጋፊ ስለመሆኑ ለንጉሰ ነገስቱ መረጃ ሳይደርሳቸው አልቀረም:: ነገር ግን በሌሎች ላይ የደረሰው የከፋ ነገር በሱ ላይ ያልደረሰበት በሦስት ምክንያቶች ነው ብሎ ያምናል:: 1ኛ) ፈጣሪ እየጠበቀው ነው:: 2ኛ) የንጉሰ ነገስቱ የእልፍኝ አስከልካይ ሌ/ጄኔራል አሰፋ ደምሴ የልብ ጓደኛውና «አቢዮ!» (ጋሼ) እያለ የሚጠራው ወዳጁ ስለሆነ ክፉ ነገር ሲሰማ ያስተባብልለታል፤ ከአቅሙ በላይ ከሆነም ቀስ ብሎ «እንዲህ ተብለሃልና መልስ አዘጋጅ» ይለዋል ቀድሞ:: 3ኛ) ስለ ለውጥ ፍላጎቱ ከማንም ሰው ጋር ሲያወራ ምስክር በሌለበት ነው::

* * *

ከ1933 ዓ.ም እስከ 1966 ዓ.ም የኢትዮጵያ የጦር አደረጃጀት አስተሳሰብ በምዕራባውያኑ አስተሳሰብ ላይ የተመሰረተ ነበር:: በዚያ አስተሳሰብ መሰረት የጦር ኃይል የፖለቲካ ጣልቃ ገብነት የለውም:: ግዳጁ ወሰንንና ሰላምን ማስከበር ብቻ ነው:: የአገሪቱ ንጉሰ ነገስት የማርሻል ማዕረግ፣ ልጃቸው ልዑል አልጋ ወራሽ ደግሞ የሙሉ ጄኔራል ስልጣን ነበራቸው::

ጃገማ አለምን በብርሃን እንደ አጥለቀለቀው ሳይንቲስት እንደ ቶማስ አልቫ ኤድሰን ዘመናዊ ትምህርት ቤትን የረገጠው ለሶስት ወራት ብቻ ነው:: ሶስት ወራት! ከዚያ ለስድስት ወራት በሆለታ ገነት ጦር ትምህርት ቤት ወታደራዊ ስልጠና ወሰደ፤ አጫጭር የመኮንኖች ስልጠና አገኘ፤ አበቃ! ከዚያ ውጭ ህይወት በምትሰጠው ትምህርት እየታገዘ በተሰማራበት የጦር ቤት እስከ መጨረሻው የወታደራዊ ስልጣን እርከን ለመድረስ በቃ:: ከንጉሰ ነገስቱም በጀግንነቱ ከበሬታን አገኘ፤ በአመራሩም የሰራዊት አባላቱ የሚያመሰግኑት ሆነ:: በአርበኝነት ጀግንነቱና በወታደራዊ ስልጣኑ ከማርሻል ቲቶ ጋር ለመገናኘት በቃ:: ይህ ዘመናዊ የትምህርት ዕድል የተነፈገው የጦር ሰው ታዲያ ዕለት በዕለት ለመማር ዝግጁ ነበር:: ለዚያም ነው የሲኒየር

አፊሰርነት፣ የውትድርናና የአስተዳደር ትምህርት የወሰደውና ከሞያውም ውጭ በንብ እርባታ ሞያ የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ዲፕሎማ ያገኘው።

ጀኔራል ጃገማ ደብረብርሃን የሶስተኛ ብርጌድ አዛዥ በነበረበት ጊዜ የመጀመሪያው የአሜሪካው የጦር መሳሪያ እርዳታ «ኤም ዋን» ጠመንጃ ለእሱ ብርጌድ ተሰጠ። ያን አዲስ መሳሪያ ለሰራዊቱ ለማሳየትና ለማስልጠን በንጉሰ ነገስቱ ፈቃድ ውቅሮ፣ አዲግራት እንዳደረገው ሁሉ ሃምሳ ጋሻ መሬት የስልጠና ክልል ቀጠና ተፈቀደለት። በዚያ ስልጠና ወቅት ደግሞ ጃገማ በህይወቱ ትልቅ ትምህርት አግኝቷል። ያም እንግሊዞችና አሜሪካውያን በወታደር ዕጣ ፋንታ ላይ ያላቸውን መሰረታዊ ልዩነት መረዳቱ ነው።

እንግሊዞች «አንድ ወታደር በጦርነት ወቅት ምንም ይሁን ምን ካለትዕዛዝ ምሽጉን ለቆ ቢሄድ በህግ ይጠየቅና እስከ ሞት ቅጣት ይቀጣል» ብለው ነው፥ ጀኔራል ጃገማን ያስተማሩት። ደብረ ብርሃን የነበረው አሜሪካዊ ግን «አንድ ወታደር ምሽግ ውስጥ አድሮ፣ ሁለት ሶስት ቀን ትኩስ ምግብ ሳያገኝ፣ ሽሚዝና ውስጥ ሱሪውን ሳይለውጥ ቀርቶ መሳሪያውን ጥሎ፣ ምሽጉን ትቶ ቢወጣ ... ያን ወታደር ሰባት ኪሎ ሜትር ወደኋላ ተመልሶ እንዲታጠብ፣ ሙዚቃ እንዲያዳምጥ፣ ዳንስ እንዲደንስና እንዲዝናና ለሰባት ቀናት ፈቃድ ያገኛል ... አንድን ወታደር በጦርነት ወቅት ለማዳን ሶስት መቶ ወይም ከዚያ በላይ የመድፍ ጥይት እንተኩሳለን» እያለ ሲያስተምር፥ ጃገማ ሳያስበው «እንዴት እንደዚህ ይሆናል?» ብሎ ጠየቀው።

«አየህ ኮሎኔል!» ብሎ ትክ ብሎ በፈገግታ እየውና «አንድ ጥሩ የአሜሪካ ወታደር አሰልጥኖ፣ ልምድ ያለው ለማድረግ ቢያንስ ሃያ አምስት ዓመት ይወስዳል። የመድፍ ጥይት ግን በአንድ ሰዓት ብዙ ሺህ ልንሰራ እንችላለን። በጦርነት ወቅት ትኩረት ማግኘት ያለበት ወታደሩ ነው፤ ገባህ አይደል?» አለ።

ጃገማ በነጮች መካከል ያለው የአስተሳሰብ ልዩነት ገረመው፤ አሜሪካውያን ለወታደር ህይወት የሚሰጡት ክበሬታም አስደሰተው ...

* * *

ትክክለኛ አስተሳሰብ ከትክክለኛ እውቀት የሚመነጭ ነው። ትክክለኛ ተግባርም የትክክለኛ አስተሳሰብ ውጤት ነው። የንጉሰ ነገስቱ ዘመን ኢትዮጵያ ውስጣዊ ችግሯ የበዛበት፣ ተቃውሞው ያየለበት፣ ቀዝቃዛው ጦርነት ፍም ማውጣት የጀመረበት ... ጊዜ ነበር።

ያን ሀገር አቀፋዊና ዓለማቀፋዊ ማዕበል የንጉሰ ነገስቱ ጉልበትና የአስተሳሰብ ደረጃ ለጊዜው የሚቋቋሙትና የሚጠቀሙበት ነበር። የእነ ጀኔራል መንግስቱ የመፈንቅለ መንግስት ሙከራም ወቅቱን ጠብቆ የተከሰተ ነበር ማለት ይቻላል። ችግሩ ግን ህዝቡን በማሳወቅ፣ በማዘጋጀት፣ በመቀስቀስና የአስተሳሰብ ለውጥ በማምጣት ላይ ባለመመስረቱ መፈንቅለ መንግስቱ መክሸፉ ነው። ከመፈንቅለ መንግስቱ በኋላ ግን መንግስት በነበረው አስተሳሰብ መምራት ሲጀምር የተለባበሱት ችግሮች እየፈጠጡ፤ ተቃውሞው እየከረረ ... ሲሄድ ለውጥ የሚያመጡ ሰዎች ይፈለጉ ጀመር።

አቶ ከተማ ይፍሩና ቀኛዝማች ወልደ አማኑኤል ያን ለውጥ ሊያመጡ ይችላሉ ብለው በማመን ጀኔራል መርዕድን መፈንቅለ መንግስት እንዲያደርጉ ገፋፏቸው። «ማንን ይዤ ነው መፈንቅለ መንግስቱን የማደርገው?» ሲሉም «ጃገማንና አበበ ገመዳን ይዘው ነዋ። ጃገማ የአራተኛ ክ/ጦር አዛዥ፣ አበበ ገመዳ የሶስተኛ ክ/ጦር አዛዥ ይሁኑ እንጂ እንደ ክብር ዘበኛ አዛዥ ደበበ ኃ/ማርያም የሚገባቸውን የሜጀር ጀኔራልነት ማዕረግና ሊከፈላቸው የሚገባውን ደመዎዝ ስላላገኙ ቅሬታ አላቸው» አሏቸው።

«ጃገማን አምነዋለሁ፤ ነገር ግን እስኪ ልዘጋጅ ...» አሉ። ከዚያ ጊዜ በኋላ «ጃገማ! ታዲያስ! መቼ ነው የማነጋግርህ?» ይሉታል፥ ጃገማን ባገኙት ቁጥር። «ይኸው አለሁ!» ይላቸዋል፥ ጃገማ፤ «ወይድ ...» ብለው ስቀው ይሄዳሉ። ሶስት ዓመት ሙሉ ሲፎክሩ ቆዩ ...

በ1958 ዓ.ም ጃገማ «ሜጀር ጀኔራል» ተብሎ ተሾመ። በዚያው ዓመት ጳጉሜ ላይ ጀኔራል ጃገማ የአሜሪካ ልዑክ መሪ ሆኖ ለጉብኝት እንዲሄድ ታዘዘ። ጃገማ ከመጓዙ አንድ ቀን በፊት ጀኔራል መርዕድ ንጉሰ ነገስቱ ፊት ቀርበው «ሱማሌ ልትወረን ነውና የሚያስፈልገውን ዝግጅት እንዳደርግ ይፍቀዱልኝ» ብለው ጠየቁ። «አይይ!» አሉና ንጉሰ ነገስቱ የጀኔራል መርዕድን ሃሳብ አጣጣሉባቸው። ጀኔራል መርዕድ «ጃንሆይ! መስራት ካልቻልሁ ... ሀሳቤን ካልተቀበሉ ... እንግዲያው ስልጣኔን ለሌላ ይስጡት ... አልፈልገውም» አሉ - በስጨት ብለው። «አንተ! ለዚህም ደርስሃላ!» ብለው ንጉሰ ነገስቱ ዐይናቸው እንደ እሳት እየተንቀለቀለ ጀኔራልን ሊመቷቸው ሲነሱ ልዑል ራስ እምሩ መሃል ገቡ ...

ጀኔራል ጃገማ በዚያ ወቅት በፀጥታ ጉዳይ ጀኔራል መርዕድ ቢሮ በስብሰባ ላይ ነበር። ጀኔራል መርዕድ ስልክ ደውለው «ጀኔራል ጃገማ ይቆየኝ፤ ሌሎች ይሂዱ» አሉ።

ጃገማ ጠበቃቸው፡፡ ጫን ጫን እየተነፈሱ መጡ፤ ዐይናቸው እንደ ስጋ ቤት አምፖል ፈጦ ይንቦገቦጋል ...

«እግዚእትነ ማርያምን እኒህ ሰውዬ አገራችንን ሊያጠፏት ነው፥ ጄኔራል ጃገማ ... ስለዚህ ሰው ሳይቀድመን እንቅደም» አሉ - ሰውነታቸውን በንዴት እያርገፈገፉ፡፡

«ዛሬውኑ ለምን አናደርገውም! እስካሁንም ያቆዩት እርስዎ ነዎት፤ እኔ ምን ጊዜም ዝግጁ ነኝ ...» አለ፥ የበጋው መብረቅ ጃገማ አባ ዳማ፡፡ ጄኔራል መርዕድ ቁርጥ ያለ ውሳኔውን ሲሰሙ ሰውነታቸው ላይ በረዶ እንደተጨመረባቸው ሁሉ ችስስ ብለው ቀዘቀዙ፡፡ «የለም! ጃገማ አሁን የአንተን ዕድል አላበላሽም ... ቢበዛ አንድ ወር ነው የምትቆየው፤ ጉብኝትህን ጨርሰህ ተመለስ! እስከዚያ ሙያ በልብ ነው» አሉ፥ ጄኔራል መርዕድ - እውነቱ ሲያፈጥ እየሸሹ፡፡ ጃገማ፤ «ለዚህ ነው ይህ ሁሉ መልዕክት ... ይህ ሁሉ ድንፋታ ... ፉከራ ብቻ!» ብሎ እያሰበ ራሱን ነቀነቀ፡፡

አርብ ቀን ሜጀር ጄኔራል ጃገማ ልዑካኑን እየመራ ወደ አሜሪካ በረረ፡፡ ቅዳሜ አሜሪካ ደረሰ፡፡ እሁድ እለት ጠዋት የኢትዮጵያ ልዑካን የቤዝቦል ጨዋታ እንዲያዩ ተጋብዘው ሲመለከቱ «ሜጀር ጄኔራል ጃገማ ኬሎ... የኢትዮጵያ ልኡካን መሪ በሩ ድረስ ይፈለጋሉ» ተብሎ በድምፅ ማጉያ ሲጠራ ሰምቶ ሄደ ...

«የኢትዮጵያ ጦር ኃይሎች ኤታማዦር ሹም ጄኔራል መርዕድ መንገሻ በነበረባቸው የስኳር በሽታ ሳቢያ በትናንትናው እለት ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል፤ መንግስቴ ይህን ለእርስዎ እንዳስታውቅዎት አዞኛል» አለው፥ አሜሪካዊው መኮንን፡፡

ሜጀር ጄኔራል ጃገማ የሚናገረው ጠፋው ...

ከጄኔራል መርዕድ ጋር ሐሙስ እለት ተገናኝቷል፡፡ አርብ እለት ጉዞ ጀመረ፡፡ እሱ አሜሪካ ሲገባ እሳቸው አረፉ ... ራሱን እየወዘወዘ አዘነ፡፡ በመቀደማቸው ቆሽቱ አረረ፡፡ ጄኔራል መርዕድ «ሳንቀደም እንቅደም» ብለው ዋሽተውት ብቻቸውን ቀድመው ከዕይታ ተሰወሩ ...

ጃገማ «ግርማዊ ጃንሆይ! ጄኔራል መርዕድ ለጦር ሰራዊትም የብረት መዝጊያ ነበሩ፤ እና ቀኝ እጅዎን ስላጡ እግዚአብሔር ያጥናዎ!» የሚል ቴሌግራም አስተላለፈ፡፡ «...እግዚአብሔር ያመጣው ነውና ምንም አይደለም!» የሚል ቀዝቀዝ ያለ የቴሌግራም መልስ መጣለት፡፡.

ሜጀር ጄኔራል ጃገማ ከግራ የአትላንቲክ፣ ከቀኝ የፓስፊክ ውቅያኖስ ነፋስ እያግለበለበው ከመሃል በሃሳብ ሰጥሞ እንደ ጅብራ ተገትሮ ቀረ ... ከደቂቃዎች በኋላ ነቃ፡፡ እጁን ከኪሱ ከቶ አንድ ማስታወሻ አውጥቶ ገለጠው...

የማናየው፥ ነገር ግን በውጤቱ ህልውናውን የምናውቀው ሃይል አለ፡፡ እንደ ኤሌክትሪክ ... ኤክስሬይ ያለ ግን የማይታየን የፈጣሪ ሃይል አለ፡፡ ጃገማ ይህ ሃይል መኖሩን ያምናል ... ከልቡ ያምናል!

ማስታወሻው ውስጥ የነበረውን ጥቅስ አየው፤ «ከሃይለኛው ከእግዚአብሔር በታች ራሳችሁን ዝቅ አድርጉ፤ እርሱ ስለእናንተ ያስባልና የሚያስጨንቃችሁን ሁሉ በእሱ ላይ ጣሉት» የሚለውን ደግሞ ደጋግሞ አነበበው፡፡

* * *

በንጉሰ ነገስቱ ረጅም የስልጣን ዘመናት በፍርድ ቤት የሞት ፍርድ የተፈረደባቸው ሁለት ሰዎች ናቸው - ደጃዝማች በላይ ዘለቀና ብርጋዴር ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ፡፡ ጀግናው በላይ ሲሰቀል የሞት ፍርዱን በንጉሰ ነገስቱ ትዕዛዝ ያስፈፀሙት ጄኔራል መንግስቱ ናቸው፡፡ በዚያች ዘግናኝ ቀን ኢትዮጵያ «የገደለው ባልሽ የሞተው ወንድምሽ!» እየተባለች በሃዘን ተከራምታ ተቀመጠች፡፡

ከጥቂት ዓመታት በኋላ ደግሞ ጄኔራል መንግስቱ «ይግባኝ አልጠይቅም» ብለው በስቅላት ተገደሉ፡፡ ጄኔራል መንግስቱን አሳደው ያስያዙት የምድር ጦሩ ኤታማዦር ሹም ጄኔራል መርዕድ ደግሞ መፈንቅለ መንግስት ለማድረግ ማሰባቸው ተደረሰበትና እሳቸውም ሁለቱን ጀግኖች በቅርብ ርቀት ተከትለው ሶስተኛነታቸውን አስጠብቀው እንደሚባለው ከሆነ በሽይ ላይ የተጨመረ መርዛቸውን እንደ ሶቅራጦስ ተጎንጭተው የነሃስ ድንጋያቸውን ቸንተራሱ ...

፳

ሜጫና ቱለማ

በአስራ ዘጠኝ ሃምሳዎቹ መጨረሻ አካባቢ ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ የልማት ማህበራት እንዲቋቋሙ ለብዙ ጊዜ ሲቀርብላቸው የነበረውን ጥያቄ በመቀበል ፈቃደኝነታቸውን አሳዩ። ያን ተከትሎ ምሁሩ አቶ ሃይለማርያም ገመዳ የ«ቱለማ» ማህበርን አቋቋሙ። ኮሎኔል አለሙ ቂጤሳ ደግሞ የ«ሜጫ» ማህበርን አምቦ ላይ አቋቋሙ። እነዚህ ሁለት የማህበራት መስራቾች በአዲስ አበባ ቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተክርስቲያን እየተገናኙ ማህበራቸውን ማጠናከር ቀጠሉ ...

ኦሮሞዎች ከዘመናት በፊት መዳ ወላቡ ላይ እጅግ ድንቅ የሆነውን የገዳ ስርዓታቸውን በመከተል ስርዓቱ የተጠናከረ፣ ማህበረሰቡን የሚያረካ የኢኮኖሚና የፖለቲካ ስልት ፈጥረዋል። የህዝቡ ሥነልቦና እየደረጀ ሲሄድ፤ ክንዳቸው ፈረጠመ። በገዳ ስርዓት አምስት ዋና ዋና የኦሮሞ ጎሳዎች አሉ። አምስቱ ጎሳዎች ካለምንም አድልዎ እየተፈራረቁ እያንዳንዳቸው ለስምንት ዓመታት ይገዛሉ፤ በየአርባ አመቱ ልጅ የአባቱ ስልጣን ተመልሶ ይደርሰዋል። በገዳ ስርዓት ሁለት የገዳ መደቦች አሉ። አንደኛው የአባቶች ገዳ መደብ ሲሆን ሜልባ፣ ሙዳና፣ ኪሎሌ፣ ቡፎሌና ምችሌ የተባሉትን ያካትታል። ሁለተኛው ደግሞ የልጆች ገዳ መደብ ነው። ይህም ሐርሙፋ፣ ሮባሌ፣ ቢርማጂ፣ ሙለታና ዱሎ የተባሉትን ያቅፋል። ሁለቱም የገዳ መደቦች የዕድሜ ገደብን መሰረት ያደረጉ በመሆናቸው ስህተት አይፈጠርም።

በዚህ በምስራቅ አፍሪካ የነበረው የኢኮኖሚና የፖለቲካ ስርዓት ጥንካሬ እያደገ ሲሄድ መልክአምድራዊ ፖለቲካዊ የሆኑ ነገሮች ከግምት እየገቡ ቆዩ። በመጨረሻ በገዳ ስርዓቱ ወደ ስልጣን የሚወጡት መሪዎች አዳዲስ ድሎችን ለኦሮሞ ህዝብ በማጎናፀፍ ሥርዓቱ እንዲስፋፋ ለማድረግ ቃል ገብተው ተንቀሳቀሱ። ይዘውት የተነሱት ስርዓት ካለምንም መደነጋገር አዳዲስ ቦታዎችን ለመያዝ ያደረጉትን ትግል እያሳካው ሄደ። በአገሪቱ በወቅቱ የምስራቅ ኢትዮጵያ ሙስሊሞች በኦቶማን ኢምፓየር፣ የመካከለኛው ኢትዮጵያ ክርስቲያናዊ መንግስት ደግሞ በፖርቹጋሎች እየተረዱ በጦርነት ማገዶ ውስጥ በመሆናቸው መስፋፋቱ ብዙም የሚገድበው አደጋ ሳይጋረጥበት ቀጠለ።

የጎሳ መሪዎችም ሸዋ ላይ ተሰባሰቡና «በዝተናል እና መላውን ሀገር ለመያዝ ተከፋፍለን እንግዛ» ብለው ተስማሙ። ከዚያ ማን በየት አቅጣጫ ያስፋፋ የሚለው ላይ ጎሳዎቹን የሚወክሉ ወንድማማቾች ውይይት አደረጉና «ኮርማዎቻችን በሄዱበት እንሂድ» ብለው ወሰኑ። የሜጫ ኮርማ ወደ ምዕራብ ሄደ። የእሱ ጎሳ የሆኑት ወደ ጅባትና ሜጫ፣ ኢሉባቡር፣ ጅማ ... ሄዱና ሁሉም ሜጮች ተባሉ።

አንዱ የቱለማ ኮርማ ሸዋ ቀረ። ስለዚህ ሸዋ የቀሩት የቱለማ ወገኖች ቱለማዎች ተባሉ። የሌሎች ወንድማማቾች ኮርማዎች ደግሞ ወደ ወሎ እና ትግራይ ሄዱ። መስፋፋቱም ስኬታማ ሆኖ አሁን እጅግ በርካታ የህዝብ ቁጥር ያለውን የኦሮሞ ብሔር ፈጠረ።

አቶ ሃይለማርያም የቱለማን፣ ኮሎኔል ዓለሙ ደግሞ የሜጫን ልማት ማህበር በየግል አቋቁመው ሲንቀሳቀሱ ቆዩ። በኋላ ግን አቶ ሃይለማርያም «ሰዲራ በርቱምንና ቦረንን ወለደ ... የኦሮሞ ህዝብ በሁለቱ አባቶች በበርቱምና ቦረን ተመደበ። ሜጫና ቱለማ የቦረን ልጆች የሆኑ ወንድማማቾች ናቸው፤ ስለዚህ እኛ ወንድማማቾች ነን፤ በሁለት ተባድነን መንቀሳቀሳችን ተገቢ አይደለም» አሉ። ኮሎኔል አለሙም በሃሳቡ ተስማሙ። ሁለቱም ለአባሎቻቸው ሁኔታውን አስረድተው «የሜጫና ቱለማ» መረዳጃ ማህበር ህዳር 17 ቀን 1957 ዓ.ም ተቋቋመ። የሜጫና ቱለማ መረዳጃ ማህበር «ወንድምህን እንደራስህ ውደድ ...» የሚለውን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ቃል መሰረት አድርጎ የልማት እንቅስቃሴዎችን ለማድረግና ልማትንና ብልፅግናን ለማምጣት የተቋቋመ ነው።

ጄኔራል ጃገማ የሜጫና ቱለማ ማህበር ሲቋቋም የአራተኛ ክፍለ ጦር አዛዥ ሆኖ ሰራዊቱ ውስጥ ነበር። ማህበሩ የተቋቋመበት ዓመት የሃምሳ ሶስቱ የመፈንቅለ መንግስት ሙከራ የፈጠረው ብዙ ምስቅልቅል ገና ያልተስተካከለበት፣ የባሌ ገበሬዎች አመፅም እየተጠናከረ የመጣበት ዓመት ነበር። በሌላ በኩል ደግሞ የንጉሰ ነገስቱ ተቃዋሚዎች ንጉሰ ነገስቱ ላይ አደጋ ለመጣል የሚመክሩበት፣ "ኮንስቲቱሽናል ሞናርኪ" እንዲመሰረት የሚናፈቅበት ወቅት ነበር - 1957 ዓ.ም።

በዚያ ፈታኝ አገራዊ እንቅስቃሴ ታህሳስ 10 ቀን 1957 ዓ.ም ከሜጫና ቱለማ መረዳጃ ማህበር በኮሎኔል ዓለሙ ፊርማ የተዘጋጀ ደብዳቤ ለጄኔራል ጃገማ ተሰጠው። ደብዳቤው ጃጋማ የማህበሩ አስተባባሪ ኮሚቴ አባልና አማካሪ እንደሆነ የሚያስታውቅ ነው።

ጄኔራል ጃገማ በአገሪቱ ላይ የፖለቲካ ለውጥ እንዲመጣ ከሚንቀሳቀሱት ጋር አብሮ በሚሰራበት በዚያ ወቅት በልምድና በስራ አስተሳሰቡ ዳብሮ አገራዊ ርዕይ በማየት ላይ እያለ ከሜጫና ቱለማ መረዳጃ ማህበር የአባልነት ጥያቄ ሲቀርብለት «ለልማት የተቋቋመ መሆኑን ባውቅም በኋላ ወደ ፖለቲካዊ እንቅስቃሴ ሊቀየር ይችላል ... ያ ደግሞ ከስራ ባህሪዬ ጋር ይጋጫል። በኢትዮጵያ የጦር አደረጃጀት ደንብ የጦር ሃይል አባል የፖለቲካ ጣልቃ ገብነት እንዳይኖረው ያዛል» የሚል፤ ሲሰሙት ቀጥተኛ፣ ሲያጤኑት ግን ጥልቅ ትርጉም ያለው ምላሽ ለማህበሩ አቀረበ።

ይህን እንዲል ያበቃው ደግሞ በወቅቱ የነበረው የልማት ማህበሩ አደረጃጀት በግልፅነት ላይ የተመሰረተ ስለሆነ ማንኛውም መረጃ በግለሰቦች አማካይነት እንዴት ንጉሰ ነገስቱ ዘንድ እንደሚቀርብ ማየቱና በእንደዚያ ያለ ሀቡዕ ባልሆነ ማህበር መሳተፍ በእሳት መጫወት እንደሆነ ማወቁ ነው።

ይህ በእንዲህ እንዳለ በጦር ሃይሎች ሆስፒታል በነበረ የውጭ ሀገር ሃኪም የሞያ እንዝህላልነት ምክንያት እግሩ ላይ የነበረው ህመም እየጨመረ ሄደ። በህክምና ቦርድ ውጭ ሄዶ እንዲታከም ተፈቀደለትና አስትሪያ ቬና ለስምንት ወራት በጀርባው ተኝቶ፣ እግሩ ወደ ላይ ተሰቅሎ ስቃዩን በጥንካሬ በሚወጣበት ጊዜ አንድ የጋዜጣ ቁራጭ ውስጡ የነበረው ደብዳቤ ደረሰው። የጋዜጣው ላይ ጽሑፍ «ጄኔራል መርዕድ የጎጃም ክፍለ ሃገር የልማት ፕሬዚዳንት ሆኑ» ይላል። እዚያው ደብዳቤ ውስጥ ደግሞ «ጄኔራል ጃገማ አንተ ፖለቲካ ውስጥ አልገባም ትላለህ ... የአንተ እለቃ ግን የልማት ማህበር ፕሬዚዳንት ሆኑ» ይላል፥ የኮሎኔል ዓለሙ ማስታወሻ።

ጄኔራል ጃገማ ኮሎኔል ዓለሙ የላኩለት የጋዜጣ ቁራጭና ማስታወሻ ምን ማለት እንደሆነ ገብቶታል። የእሱ ሃሳብ ግን ለኮሎኔል ዓለሙ ግልጽ አልነበረም። ጃገማ ካደረገው ትግልና ከደረሰበት ማዕረግ እንዲሁም ብስለት አንፃር ተጠላልፎ የተዘረጋው የንጉሰ ነገስቱ መረብ ጠልፎ ሳይዘው «ሞያ በልብ ነው» በማለት የሚመኘው "ኮንስቲቱሽናል ሞናርኪ" እንዲመሰረት ነው የፈለገው። እነ ኮሎኔል ደግሞ ምሽግ እንኳን የሌለው የፊት ለፊት ትግል መስርተው «ና!» እያሉት ነው። ስለዚህ ጃገማ ጄኔራል መርዕድ ገብተዋል ብሎ ወደ ማህበሩ ሮጦ መግባት አልፈለገም። እግሩ በአምስት ሴንቲ ሜትር አጥሮ፣ ስምንት ወራት በፅናት በጀርባው ተኝቶ ከዳነ ከአንድ ዓመት በኋላ ከቪየና ወደ አዲስ አበባ ተመለሰ። ለሶስት ዓመታት ከስራው ቢርቅም የአራተኛ ክፍለ ጦር አዛዥነቱ ግን እንደተጠበቀ ቆየው።

«ግርማዊ ጃንሆይ!» አለ፥ ጄኔራል ጃገማ - የንጉሰ ነገስቱን የቀስት አቅጣጫ ለማስቀየር። «... እኔ ከግርማዊነትዎ የበለጠ ማሰብም፣ ማወቅም አልችልም» አለ - ከእነ ደጃዝማች ታከለ፣ ከእነ ልዑል እልጋ ወራሽ የፖለቲካ ተስፋ ጋር ያለውን ቁርኝት እያሰበ። «አሁን ጃንሆይ ለልማት ብለው ያቋቋሙት ማህበር ቆይቶ ወደ ፖለቲካ ማህበርነት ሊለወጥ ይችላል ብዬ አልገባም ብዬ ነበር ... አሁን ግን ልማት ማህበሩ በጎሳ ከሆነ እኔም ኦሮሞ ነኝና ይፍቀዱልኝ፤ ልግባ» አለ። ንጉሰ ነገስቱ፤

«... ገዳይ በልጅነቱ
ዶቃ ሳይወጣ ከአንገቱ
ጃጌ ጃገማቸው
እንደ ገጠመ የሚፈጃቸው ...» ብሎ የፎከረውን፣ ሶስት ሺህ አምስት መቶ አርበኞችን የመራውን ወጣት የአርበኞች መሪ ከእነ ቅቤው፣ ጎፈሬውን ሲያዘናፍለው ... አስታወሱና ፊት ለፊታቸው ከቆመው ጄኔራል ጋር እያስተያዩት።

«ጃገማ ጭንቀትህ ገብቶናል ... ቢሆንም ፈቅደንልሃልና ግባ» አሉት። ንጉሰ ነገስቱ ነገር የሚገባቸው መሆኑንና የማስታወስ ችሎታቸውንም ያውቃልና እጅ ነስቶ ወጣ። ከዚያም የሜጫና ቱለማ መረዳጃ ማህበር አባል ሆነ። ማህበሩም መንገድ በሌለበት መንገድ፣ ት/ቤት በሌለበት ት/ቤት፣ መስጊድ በሌለበት መስጊድ ለመስራት መተዳደሪያ ደንቡን አርቅቆ መንቀሳቀሱን ቀጠለ ...

በባሌ፣ በሐረር፣ በወሎ፣ በአርሲ፣ በወለጋ፣ በጂማ ... የነበሩ ኦሮሞዎች ሁሉም የሜጫና ቱለማ ማህበር አባል ሲሆኑ ጃገማ እንደገመተው መንግስት ስጋት አደረበትና መረጃ አነፍናፊዎች ወረሩት። በኋላም እንዲፈርስ ተፈለገ።

«ግርማዊ ጃንሆይ! የአገር ግዛት ሚኒስቴር ሜጫና ቱለማ መረዳጃ ማህበርን ሊያፈርሰው ይፈልጋል፤ አሁን እንደተረዳሁት በአካባቢያችን ያሉት ጎረቤት አገራት ህዝቦች የእስልምና ተከታይ ስለሆኑና አብዛኛው የኢትዮጵያ ኦሮሞ ሙስሊሞች ወደዚህ ማህበር ስለገቡ ማህበሩ መቆየቱ መልካም ጎን አለውና ሳይፈርስ ቢቀጥል ጥሩ ነው» የሚል ማመልከቻ ጄኔራል ጃገማ በ1958 ዓ.ም ለንጉሰ ነገስቱ አቀረበ።

«ጃገማ! ጥሩ ሃሳብ ነው፤ አሁን ወደ አሜሪካው ጉብኝትህ ሂድና በሰላም ተመለስ እንጂ የሚፈርስ ነገር የለም» ብለው ቃል ገቡለት። ጄኔራል ጃገማ ንጉሱ የገቡትን ቃል አላመነም። ለአለማመኑ ምክንያቱ ደግሞ ጸሐፊ

ትዕዛዝ አክሊሉ የነገሩት ነው:: ... እሱን ለማስመስገን ንጉስ ነገስቱ ዘንድ እንዲቀርብ ከአደረጉት በኋላ ንጉሱ አፌሴላዊ ምስጋና ሳያቀርቡለት ሲቀሩ ጸሐፊ ትዕዛዝ ስለንጉሱ ባህሪና ቃላቸውን የማይጠብቁ ስለመሆናቸው የነገሩትን አስታወሰ:: በኋላ የፈራው ደረሰ፤ የሜጫና ቱለማ አመራሮች ታሰሩ፤ መረዳጃ ማህበሩም ፈረሰ::

* * *

ከብዙ ዓመታት በኋላ ኢህአዴግ አዲስ አበባን እንደተቆጣጠረ የፖለቲካ ፓርቲዎች በተደረገላቸው ጥሪ ወደ ሽግግር መንግስቱ ሲመጡ ጄኔራል ዋቆ ጉቶም የ«ቶኩችማ» ሊቀመንበር ሆነው ወንበር ተሰጣቸው:: በዚያ ወቅት ሆቴል ዲ አፍሪክ የነበሩት ጄኔራል ዋቆ ከጄኔራል ጃገማ ጋር ተገናኙ::

«ጄኔራል! ለምንድን ነው የኦሮሞ ድርጅትን የማይደግፉ ...» አሉ፥ ጄኔራል ዋቆ::

«እኔ የኢትዮጵያ ኦሮሞ ነኝ፤ የኢትዮጵያ ኦሮሞ ደግሞ ከአምስት መቶ አመት በላይ ኢትዮጵያ ውስጥ የኖረ ነው:: ስለዚህ እዚህች አገር ከኦሮሞ የበለጠ ኢትዮጵያዊ የለም ብዬ አምናለሁ:: በመሆኑም ኦሮሞ የኢትዮጵያ ግንድ ነው:: ግንድ እንዴት ይገነጠላል?! ግንድ አይገነጠልም:: ግንድ ከተገነጠለ ዛፉ ወደቀ ማለት ነው፤ የሚገነጠል ቅርንጫፍ ነው:: ኦሮሞ የኢትዮጵያ አለኝታ ነው፤ ብዛት አለው፤ ጭንቅላት አለው፤ ጀግንነት አለው፤ ህብረት አለው ... ተምረን፣ ታግለን፣ የተለያዩ ቋንቋዎችን አውቀን በተራችን ኢትዮጵያን መምራት አለብን እንጂ ተጠያቂው ልገንጠል ብሎ ጠያቂ ሲሆን ልተባበረው አልችልም ...» አሉ፥ ጄኔራል ጃገማ - በወኔ!

«ጄኔራል! እኔም እኮ ይኸን ነው የማምነው ...» አሉ፥ ጄኔራል ዋቆ:: ከዚያ ቀን በኋላ ዋቆና ጃገማ ሲገናኙ የሚያነሷቸው ሃሳቦች እየነጠሩ የሚመለሱት ቅርንጫፉ ላይ ሳይሆን ግንዱ ላይ ነው ...

፳፩

የለውጥ ማዕበል

ጄኔራል ጃገማ የባሌ ጠቅላይ ግዛት እንደራሴ ሆኖ የዲንሾ ፓርክ ተከልሎ እንዲሰጥና ልማቶች እንዲስፋፉ ጥረት ያድርግ እንጂ የለውጥ ፈላጊው ቁጥር እየተበራከተ፣ የተማሪዎች ተቃውሞም ምሬቱ እየጨመረ ስለሄደ የንጉሰ ነገስቱ አገዛዝ ወገቡን እንደተመታ እባብ ተሽመደመደ:: በዚያ ወቅት ምንም እንኳን ጄኔራል ጃገማ የባሌ ጠቅላይ ግዛት እንደራሴ ቢሆንም የውትድርና የስራ ስምሪቴ ይጠበቅልኝ ብሎ ባመለከተው መሰረት የሰራዊቱ መኮንኖች የሚደርሱበትን የመጨረሻ ማዕረግ በ1963 ዓ.ም አግኝቶ ሌፍተናንት ጄኔራል ሆኖ ተሾመ:: በ1965 ዓ.ም ደግሞ የብሔራዊ ጦር አዛዥ ሆኖ አዲስ አበባ ተመለሰ::

በ1966 ዓ.ም የነገሌ ጦር ሠራዊት አባላት«የምንጠጣው ውሃና የምንበላው እህል ከአፈር ጋር እየተቀላቀለ ተቸግረናል» በማለት በተደጋጋሚ ሲያመለክቱ ከቆዩ በኋላ የሻለቃውን ጦር አዛዥ፣ ቀጥሎም የብርጌድ አዛዡንና አለቆቻቸውን በሙሉ አሰሩ:: የክ/ጦሩ አዛዥ ከአዲስ አበባ ጉዳዩን ለማጣራት ሲሄዱ እሳቸውንም መለዮዋቸውን አስወልቀው አሰሯቸው:: ውጥረቱን ለማርገብና በቁጥጥር ስር ለማዋል በወቅቱ የምድር ጦር አዛዥ የነበሩት ጄኔራል ድረሴ ዱባለ ተላኩ:: እስራቱ እሳቸውንም ሳይምር ቀረ::

ከምድር ጦር አዛዡ እስራት በኋላ ንጉስ ነገስቱ ካቢኔያቸውን ሰብስበው የበረና ጦር አለቆች፣ የክ/ጦር አዛዡ፣ የምድር ጦር አዛዡ ደግሞ ጉዳዩን ለማጣራት ተልከው እዚያው ታስረው መቅረታቸውንና የቀረው ወደ እሳቸው መምጣት ብቻ መሆኑን በማሳወቅ ጦሩ እንዲመታ፣ ሃይል የሚያንስ ከሆነም የውጭ እገዛ እንዲጠየቅ አሳሰቡ:: ካቢኔው በንጉሰ ነገስቱ ሀሳብና በችግሩ ላይ ከተነጋገረ በኋላ ጦሩ ከመመታቱ በፊት አንድ የመጨረሻ እድል እንዲሰጥና በንጉስ ነገስቱ መልዕክተኛ እንዲላክ ተወሰነ::

በውሳኔው መሠረትም የአየር ሃይል አዛዡ ብርጋዴር ጄኔራል አበራ ወ/ማርያም በንጉሰ ነገስቱ ታዘው ሄዱ:: ጄኔራል አበራ የንጉሰ ነገስቱን መልዕክት ለሠራዊቱ በንባብ አሰምተው ሲጨርሱ «አለቆቻችንን ያሰርነው ጥያቄያችን ሁሉ ከንቱ ስለሆነብን ነው:: አሁንም ከዚህ በፊት የጠየቅነው

ጥያቄ በምድር ጦር አዛዡና በመከላከያ ሚኒስትሩ እጅ ስለሚገኝ ጉዳዩን ተከታትላችሁ አስፈጽሙልን» ብለው የታሰሩትን ሁሉ ፈቷቸው።

የምድር ጦር አዛዡ ጄኔራል ድረሴ እንደተፈቱ አውሮፕላን አስነስተው ጠረፍ ያሉ ወታደሮችን አነጋግረው አዲስ አበባ በመመለስ ማታውኑ ጉዳዩን ለንጉሰ ነገስቱ አስረዱ። በነጋታው ንጉሰ ነገስቱ የካቢኔ ስብሰባ በመጥራት ጄኔራል አበራ ከብርጌዱ ያመጡት መልእክት እንዳይነበብ ተደርጎ ንጉሰ ነገስቱ ከጄኔራል ድረሴ ባገኙት መረጃ ብቻ በመወሰን የወታደሩ አቤቱታ ሳይቀርብና መፍትሄም ሳይሰጠው ስብሰባውን ዘግተው ተነሱ።

ታክሲ ነጂዎች «የነዳጅ ዋጋ ማካካሻ» በሚል የተደረገውን የነዳጅ ዋጋ ጭማሪ ተቃውመው አድማ መቱ። መምህራን፣ ተማሪዎች፣ ጡረኛ፣ ነጋዴዎች ... ሁሉም የየራሳቸውን ችግር እያስቀደሙ በከፍተኛ ተቃውሞ እና በሚያስፈራ እልህ የጋራ ጠላታቸው የነበረውን የስርዓቱን ቁንጮና የዘውድ አገዛዙን ለመጋፈጥ ሲጓዙ የሚኒስትሮች ምክር ቤት አባላት ለንጉሰ ነገስቱ የሥራ መልቀቂያ አቀረቡ።

የካቲት 19 ቀን 1966 ዓ.ም ጄኔራል አቢይ አበበ አዲስ ካቢኔ እንዲመሰርቱ ንጉሰ ነገስቱ አዘዙ። የጄኔራል አቢይ ካቢኔ ገና ሳይመሰረት ተቃውሞ ገጠመውና ልጅ እንዳልካቸው መኮንን በጠቅላይ ሚኒስትርነት ልጓም በሌለው ሌጣ ፈረስ ላይ ወጡ። እርሳቸው ፋታ እየተመኙ፣ በተማሪና በምሁራን ደግሞ 'ጉልቻ ቢቀያየር ወጥ አያጣፍጥም'... እየተባሉ መሳለቂያ ሆነው የተመኙት ፋታ ሳይገኝ የወጡበት ፈረስ በርግጎ ወስዳቸውና አፉን በርግዶ ከተቀመጠው አፈሙዝ ገብተው ተወተፉ ...

ሁሉም ነገር ከመንግስት ቁጥጥር ውጭ ሆነ። ያን የትግል ውጤት የሚያስተባብር ድርጅት ባለመኖሩ «የጦር ሃይሎች፣ የፖሊስ ሰራዊትና የብሔራዊ ጦር አስተባባሪ ኮሚቴ» ተቋቋመና አባላቱ እነ ሻምበል አጥናፉ አባተ ወደሚገኙበት አራተኛ ክ/ጦር ገቡ። ሻለቃ መንግስቱ ሃይለማርያምም ከሶስተኛ ክ/ጦር የተመረጡትንና በስልጣን ቀዳሚነት ከምስራቅ ኢትዮጵያ የመጡትን ተመራጮች በመምራት አዲስ አበባ ገቡ።

የአራተኛ ክፍለ ጦርም ከፍተኛና መለስተኛ መኮንኖች ተሰብስበው እንዳሉ ለአስተባባሪው ኮሚቴ መሪ የነበሩት መንግስቱ ኃ/ማርያም ተነሱ። በጥቁር ገበታ ላይ የዘውድ ስዕል ስለው «ዘውዱን ሳንለውጥ አስተዳደሩን ብቻ መለወጥ ስለፈለግን ድጋፍ ስጡን» ብለው ጠየቁ። በዚህ ወቅት ከትንሽ ዝምታ በኋላ ሌፍተናንት ጄኔራል ጃገማ እንጋፋ ስለሆነ የመጀመሪያው

የመናገር እድል ተሰጠው። «ኢትዮጵያ ለሶስት ሺህ አመታት የቆየችው በዘውድ አገዛዝ ስር እንደሆነ የሰማሁ ስለሆነ ዘውዱ የማይነካ ከሆነ ለውጡን እቀበላለሁ» አለ። ከእሱ በኋላ የድጋፍ ሀሳብ ቀጠለ። አስተባባሪ ኮሚቴው አራተኛ ክፍለ ጦርን እንደ ንብ ቀፎ ተጠቅሞ የህዝቡን ልብ ትርታ እየቀሰመ፣ ራሱን ለማጠናከር የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካ፣ የአስተዳደርና የፍትህ ኮሚቴዎችን አቋቋመ።

ከዚያ በስልጣንና በአስተዳደር በደል ፈፅመዋል፣አላግባብ በልፅገዋል... የተባሉ ባለስልጣኖችን አስተባባሪ ኮሚቴው እየለቀመ ወደ እስር ቤት ይወረውራቸው ጀመረ። መፈክሩም «ካለምንም ደም ኢትዮጵያ ትቅደም!» ሆነ። እህያውን ፈርቶ ዳውላውን ቢሆንም ህዝቡ ባለስልጣኖች ከፉ እንጂ ንጉሰ ነገስቱ ጥሩ ናቸው ማለቱን ስላላቆመ ባለስልጣኖች እየተለቀሙ ሲታሰሩ ህዝቡ ድጋፉን ቀጠለ።

የኮሎኔል መንግስቱ ኃይለማርያም የእናቱ አባት ናቸው የሚባሉት የጡቅቱ የግቢ ሚኒስትሩ ደጃዝማች ከበደ ተሰማና ሌሎችም ንጉሰ ነገስቱን «ሰራዊቱ ለእርስዎ ያለው ታማኝነት አይለወጥም» አሏቸው። ህዝቡም የበታች ሹማምንቱ ላይ እንጂ እሳቸው ላይ ጣቱን እንዳልቀሰረ ተገነዘቡ። ስለዚህ ንጉሰ ነገስቱ መንግስታቸውን ሲያገለግሉ የኖሩት ሹማምንት እየተለቀሙ ሲታሰሩ እንኳን ሲቃወሙ ከተደበቁበት እየወጡ እጃቸውን እንዲሰጡ ያግባቧቸው እንደነበር ለቤተመንግስት የሚቀርቡ ሰዎች ያስታውሳሉ።

አስተባባሪ ኮሚቴው የዛፉን ቅርንጫፍ መልምሎ ከጨረሰ በኋላ ግን ንጉሰ ነገስቱን «የደበቁትን፣ በውጭ አገር ያልዎትን ብር ያምጡ ...» እያለ ይፈትናቸው ጀመር። የሃይል ሚዛን ሙሉ በሙሉ ተዛብቶ፣ አስተባባሪ ኮሚቴው እየተጠናከረ እያለ ንጉሰ ነገስቱ ሐምሌ 16 ቀን 1966 ዓ.ም በቤተ-መንግስታቸው የመጨረሻ ልደታቸውን አከበሩ። የቀድሞ ጥበባቸውና ዘዴያቸው ሁሉ እሳት እንዳቃጠለው ገመድ ቅርፅ ብቻ መቅረቱ ተረጋገጠ።

* * *

ሌፍተናንት ጄኔራል ጃገማ ለውጥን አጥብቆ ሲሻ ኖሯልና ንጉሰ ነገስቱ ሳይዋረዱ የህዝቡን ኑሮ የሚለውጡ፣ አገሪቱን ሲያበለፅጉ የሚችሉ አዲስ መሪዎች እንዲፈጠሩና አገሪቱ በአዲስ ማህበረ-ኢኮኖሚያዊ መርህ እንድትመራ ነበር ምኞቱ።

በግዛት መስፋፋት የኢትዮጵያን አንድነት ለመበታተን በዚያድ ባሬ መንግስት የተደረገውን ወረራ በአመራራቸው የደመሰሱት ሜጀር ጄኔራል አማን አምዶም የሌፍተናንት ጄኔራልነት ማዕረግ ተሰጥቷቸው ለይምስል

በዙፋን ላይ በነበሩት ንጉሰ ነገስት ሲሾሙ ጃገማ መልካም ቀን እንደሚመጣ ተማምነ:: በዚህ መሃል የኢትዮጵያ ብሔራዊ ጦር አዛዥ የነበረው ሌፍተናንት ጄኔራል ጃገማ ሁሌም ንጉሰ ነገስቱን እጅ መንሳት አሳቀመምና እንደተለመደው ቤተመንግስት ሄደ::

«ጃገማ» አሉት፥ ንጉሰ ነገስቱ - ድክምክም ባለ ድምፅ::

«አቤት ጃንሆይ!» አለ፥ ጃገማ::

«ሸፍት!» አሉት:: ጃገማ ጆሮውን አላመነም::

«'ሸፍት' አሉኝ፥ ጃንሆይ?»

«አ...ዎ! ሸ-ፍ-ት» አሉት - የቃሉን ድምጾች እየረገጡ::

ሌፍተናንት ጄኔራል ጃገማ «እግዜር የሰጠንን መንግስታችንን አንተም ብትጨመር የሚነቀንቅ የለም፤ እግዚአብሔር በቃ ካለ ደግሞ ማንም ቢረዳን መንግስታችን ሊቀጥል አይችልም» ያሉትን አስታወሰና «ቀደም ብለው ቢያዙኝ ጥሩ ነበር:: አሁን ግን ኬላው ሁሉ ተዘግቷል፤ መውጫ መግቢያ የለም» አላቸው:: ንጉሰ ነገስቱ ጫን አድርገው ተነፈሱ::

«እነዚህ ደርጎች የሚሰሩትን አልወደድነውም:: እንግዲያው ስምንት መቶ ጠመንጃ አውጣና ለምክር ቤታችን አባል ለዘውዴ ጥላሁን ስጠው» አሉ::

«ግርማዊ ጃንሆይ፥ እ...ሺ! ነገር ግን በጽሑፍ ልታዘዝ» አለ፥ ጄኔራል ጃገማ::

የተጀመረው አዲስ ተስፋ እንዲጠፋ አይፈልግም:: የመሳሪያ ጥያቄው ደግሞ የራሳቸው ሳይሆን ግቢ ውስጥ አብረዋቸው ያሉት የደጃዝማች ከበደ ሃሳብ መሆኑ ገብቶታል:: በዚህ ወጥመድ ተይዞ ደግሞ በአስተባባሪ ኮሚቴው የሰላ ጥርስ እንዲቀረጠፍ አልፈለገም:: ስለዚህ ጄኔራል ጃገማ ቀጥታ በወቅቱ ጠቅላይ ሚኒስትር ወደነበሩት ልጅ እንዳልካቸው መኮንን ቢሮ ሄዶ «ልጅ እንዳልካቸው! ጃንሆይ ስምንት መቶ ጠመንጃ ጠይቀውኛል:: እኔ ደግሞ ትዕዛዝዎ በጽሑፍ ይድረሰኝ ብያለሁ! ስለዚህ ወረቀቱ ቢመጣ እንዳትፈርም፤ ከፈረምክ ግን አንተም ሆንህ እኔ ጉዳዩ ከመፈፀሙ በፊት እስር ቤት ነን»

አላቸው:: ልጅ እንዳልካቸውም ደጃዝማች ዘውዴ ወደ ቤተመንግስት እንዳይገቡ አግደው ወረቀቱ ላይም ሳይፈርሙ ቀሩ::

በሌላ ቀን ጄኔራል ጃገማና ደጃዝማች ከበደ ተሰማ ቤተመንግስት ተያዩ:: ደጃዝማች ከበደ ወደ ጄኔራል ጃገማ ቀረብ ብለው «አንተ እኮ አካያ ሆንህብን!» አሉት:: ቋንቋው ስላልገባው 'ምን ማለት ነው አካያ?' ብሎ እያሰበ ዝም አለ፤ በኋላ ግን ሲወጣ አካያ ምን ማለት እንደሆነ ጠየቀ:: «አካያ ወንዝ ሲሞላ፣ ጎርፍ ሲመጣ ለሽ ብሎ የሚተኛና ደራሽ ውሃው ሲያልፍ ቀና የሚል የዛፍ አይነት ነው!» አሉት:: ጃገማ ሳቅ ብሎ «አካያ ማለት በኦሮምኛ 'አለልቱ' የምንለውን ነዋ!» አለ::

* * *

በሐምሌና በነሐሴ ወር 1966 ዓ.ም ኢትዮጵያ በልጅ ሚካኤል እምሩ ጠቅላይ ሚኒስትርነት መረጋጋት የጠፋባትና ማዕበል የሚንጣት ጀልባ መሰለች:: የኮሚኒዝም ፅንሰ ሀሳብ ከምስራቅ አውሮፓ፣ ከሶቪየት ህብረት፣ ከቻይናና ከኪዩባ እየተነሳ የኢትዮጵያ ምሁራንን የአእምሮ በር መደብደብና አንጎላቸውን በርግዶ መቆጣጠር ጀመረ:: በርዕዮተ-ዓለሙ የሰከሩትም ወደ ከርሰ ምድር ሰጥሞ ራሱ ብቻ የቀረውን የቀድሞ መንግስት በፕሮፓጋንዳ መራገፍ እናት እናቱን እየወቀሩ እንደሚስማር ቁልቁል ያሰጥሙት ጀመር ...

አስተባባሪ ኮሚቴው በአየር ላይ እንዳለ ስሙን «ጊዜያዊ ወታደራዊ መንግስት» ብሎ በመሰየም ሁለት ሚሳይሎችን በሁለት አቅጣጫ አስወነጨፈ:: አንደኛው ህዝቡን ፀጥ የሚያደርግ በውጭ ጋዜጠኛ የተዘጋጀ ፊልም በማቅረብ፣ ፀጥታውን አጠናክረው የሚጠብቁ ሃይሎችን በሁሉም የአገሪቱ ክልሎች በተጠንቀቅ በማቆምና የሚወድቀውን መንግስት የሚተኩትን መሪዎች በማዘጋጀት የተደረገ ነው:: ሁለተኛውና ወደ ኢዮቤልዮ ቤተመንግስት የተወነጨፈው ሚሳየል ደግሞ በሻለቃ ደበላ ዲንሳ የሚመራና ሲወደሱ የኖሩትን፤ የሰሎሞናዊው ስርወ መንግስት ዘር ለዘለዓለም እንደሚገዛ፣ እሳቸውም ስዩመ-እግዚአብሔር ስለሆኑ ህዝቡ ካለ ንጉሰ ነገስቱ፥ ንግስት እንደሌለው የንብ መንጋ እንደሚበተን በመግለጽ ሲያሳምኑ የኖሩትን ንጉሰ ነገስት ዕጣ ፋንታ ለመፈረካከስ የተንቀሳቀሰ ነበር::

«ከ50 ዓመት በላይ ሲመሩ ... አገሪቱን አሁን ካለችበት ችግር ላይ እንድትወድቅ አድርገዋታል ... ከእንግዲህ ወዲህ ይህን ከፍተኛ ሃላፊነት መሸከም አይችሉም:: ከዚህ በተጨማሪም ዕድሜዎ ገፍቷል» አሏቸው፥ መልዕክተኞቹ:: ንጉሰ ነገስቱ በክብር ዘበኛ አዛዥ በጄኔራል አበበ ተቀነባብሮ

የነበረውን የማክሸፍ እርምጃ «ተዉ! አይሆንም» ብለው ያቆሙት ትዝ አላቸው። ቶሎ ደግሞ መሆን ያለበት እንደማይቀር፣ እግዚአብሔር በቃ እንዳለ የተረዱ ይመስላል።

«... የተናገራችሁትን ሰምተናል፤ የኢትዮጵያ ንጉሰ ነገስት ስንሆን ስም ብቻ አይደለም፤ ቢሆንም በየጊዜው የሚለዋወጠው ነገር ደግሞ ለሃገር የሚጠቅም ነገር እስካለበት ... ያነበባችሁትን ሰምተናል፤ የኢትዮጵያን ታሪክ ጠብቃችሁ ማልማት ከቻላችሁ የእኛ ታሪክ እዚህ ላይ ያበቃል ... ካልቻላችሁ የእናንተ ታሪክ እዚያ ላይ ይቆምና የእኛ ይቀጥላል! የኢትዮጵያ ህዝብ እድል የእኛን መወገድ የሚጠይቅ ከሆነ ግን ስራችንን አቁመን ማንኛውንም ነገር ለመቀበል ዝግጁ ነን» አሉ - ጭል ጭል ይል የነበረውን ተስፋቸውን «እፍ» ብለው ድርግም አድርገው በማጥፋት።

ይህን የንጉሰ ነገስቱን ንግግር ብዙዎች በ1782 ዓ.ም ፈረንሳይ ባካሄደችው አብዮት የፈረንሳይ ህዝብ የወከላቸው እንደራሴዎች በንጉሳቸው ሉዊ አስራ ስድስተኛ ላይ የፈረዱት የሞት ፍርድ ከመፈፀሙ በፊት፤ «ህዝቤ ሆይ! ጥፋት ሳይኖርብኝ መገደሌ ነው፤ በእኔ ደም ግን የፈረንሳይ ህዝብ የተሻለ ህይወት እንዲጎናፀፍ እመኛለሁ» ብለው ከተናዘዙት ጋር አመሳስለውታል።

* * *

... ከርቀት፣ በጣም ከርቀት የሙዚቃ ዜማ በአየር ላይ እየተሰረቀረቀ ይሰማል።

«ዐይኗን ያላየኟት ... የሩቅ ዘመዴ አለች ... ለመኖር አልሻም ... እጅሽም ይቆረጥ፣ ዐይንሽም ይታወር ... ለማየት ጉጉቴ ጤንነትሽን ነበር... » ሙዚቃው ይንቆረቆራል ...

እንዲት ቮክስ ቫገን፥ በጆፕ መኪናቸው ላይ መትረየስ በደገኑ ወታደሮች ታጅባ እየተነዳች ከኢዮቤልዮ ቤተ መንግስት ጎበጥ ብላ ወጣች። በዚያች መኪና ውስጥ የንጉሶች ንጉስ፣ 225ኛው የይሁዳ አንበሳ፣ የአፍሪካ አንድነት ድርጅት መስራች፣ በዓለም ከታወቁ መሪዎች አንዱ፣ አንበሳ አጉራሹ፣ በመንግስታቱ ማህበር «... ፍርዳችሁን ታሪክ ሲያስታውሰው ይኖራል ... በቻልታ የምትመለከቱት በሃገሬ ላይ የሚተላለፈው ወረራ ነገ ደግሞ በተራው እናንተ ዘንድ ይመጣል» በሚል ትንቢታዊ ንግግር፥ ያሾፉትን አገራት በሁለተኛው የዓለም ጦርነት አፋቸውን ያስያዛቸው ታላቅ መሪ፣ ኋይት ሃውስን በኦፊሴል የጎበኘ ጥቁር መሪ፣ የራስታዎች መሲህ፣

ህዝቡ መሬት የሚስምለት፤ የአፍሪካ አባት እየተባለ የተሞካሸ ገናናው የኢትዮጵያ መሪ ... መቀመጡን ማንም ሊገምት አይችልም።

ንጉሰ ነገስት ከዙፋኑ፣ አንበሳ ከዱሩ፣ አሳ ከባህሩ ... ከወጣ አለቀለት፥ ሆነ እውነቱ። የህይወት እውነት ግን የቱ ነው? ተኝቶ የሚታለመው ወይንስ ቆሞ የሚቃዠው? መልስ የሌለው ጥያቄ ሁሌም ይመጣል፤ ሁሌም ይሄዳል ... መልስ ከሌላቸው ጥቂት ክስተቶች አንዱ፥ የነበረው እንዳልነበረ መሆኑ ነው! እንደ ሲኒማ ማሳያ ሸራ ትርዒቱ ካለፈ፤ ውበቱ፣ ፍቅሩ፣ ኩራቱ፣ ዝናው ... ከእበቃ በኋላ ቢነኩት፣ ቢዳብሱት አልነበረምና አይኖርም ... ወይም ነበርና የለም ...

* * *

ሁሌም የመፈክር ውጤቱ ተቃራኒ ነው በሚያሰኝ አኳኋን «ካለምንም ደም ኢትዮጵያ ትቅደም» ያለው ደርግ እንቅስቃሴው የበርካታ ሰዎችን ደም በማፍሰስ ተጀመረ። ጄኔራል ጃገማ እጁን አውጥቶ የደገፋቸው ደርጎች የሄዱበት አቅጣጫ ፈፅሞ ያልጠበቀው አቅጣጫ ሆነ። የግል ወዳጁ የሆነው ጄኔራል አማን አንድ ጊዜ «ጄኔራል ጃገማ! እነዚህ ደርጎች አስቸገሩኝ ... ስለዚህ እበታትናቸዋለሁ» አለው - በስጨት ብሎ።

«አማን ተጠንቀቅ!» አለው፥ ጃገማ። በጄኔራል አማንና በደርጎች መሃል ልዩነቱ ተካረረ። ሽምግልና ተጀመረ።

ምሽት ላይ ጄኔራል ጃገማ ከባለቤቱ ጋር ዘመድ ቤት ራት በልቶ ሲመለስ በየመንገዱ የጦር ሃይሎች እንቅስቃሴ በዛ። ውጥረት የሰፈነበት ምሽት ሆነ። ወደ ቤቱ ሲያቀና ጦር ሃይሎች አካባቢ የታንኮች እንቅስቃሴ አስተዋለ። በመጨረሻም ጀግናው ጄኔራል አማን እሱ ለቅጣት ሲያስባቸው ትንንሾቹ ፍየሎች ግን «ሸዐቢያን ደግፏል» በሚል ነፍሱን ነጠቁት። የመጀመሪያው ኢትዮጵያዊ የሳንድኸረስት ጦር አካዳሚ ምሩቁ፣ አገሩን ከጠላት ወረራ የጠበቀው ጀግና፣ በአመራሩ የተመሰገነው ጄኔራል፥ ኮትኩቶ ባሳደጋቸው የሰራዊት አባላት እንደ ጠላት በታንክ ተከቦ ተሰዋ!

ጃገማ ተስፋ ቆረጠ።

የአርበኞች መሪው፤ የሻለቃ፣ የብርጌድ፣ የክፍለ ጦር ... አዛዥ፤ የመከላከያ ሚኒስቴር የትምህርት ምክትል ረዳቱና በሌሎች ከፍተኛ ሃላፊነቶች አገሩን ያገለገለው ጃገማ መስራት በሚችልበት ዕድሜ በ55 ዓመቱ ነው ጡረታ የወጣው። የደርግ መንግስት የሲዳሞ ክፍለ ሃገር አስተዳዳሪ

ወይም የህዝብ ደህንነት ሃላፊ እናድርግህ ብሎት ነበር:: ኮሚኒዝምን የሚጠላው ጃገማ ከኮሚኒስቶች ጋር መስራት ስላልፈለገ «በውዴታ ከሆነ አልፈልግም፣ በግዴታ ከሆነ ግን ...» ሲል ተውት::

ጃገማ በስራ ዓለም በነበረበት ጊዜ ምንም እንኳን ዘመናዊ ት/ቤት ገብቶ የመማር እድል ባይገጥመውም የካዴት፣ የአስተዳደር፣ የሲኒየር ኦፊሴርነት፣ የስታፍ ኮሌጅ ኮርስ ተምሯል:: በደርግ ጊዜ ጡረታ ከወጣ በኋላ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ገብቶ የንብ አረባብ ዘዴ ተምሮ ዲፕሎማ አግኝቷል:: ከመቶ በላይ ለሆኑ የአዲስ አበባ ነዋሪዎችም የተማረውን በተግባር በማዋል ዘመናዊ ቀፎ ሰርቶላቸዋል:: በጊንጪ ዘመናዊ የከብት እርባታ አቋቁሟል:: መስራትም ሃጢያት በነበረበት በዚያ ዘመን «ህዝብ ታሳድማለህ» በሚል ያለአገር ውስጥ ደህንነት ሀላፊው ትዕዛዝ ከከተማ እንዳይወጣና መውጣት ካለበት ለሀላፊው የት፣ መቼ፣ ለምን ... እንደሚሄድ እንዲገልጽ ተደርጎ የቁም እስረኛ ሆነ::

ከዚያ የጀርባው አጥንት ተጋጠመና የህክምና ቦርድ ውጭ አገር ሄዶ እንዲታከም ጻፈለት:: በጀኔራል ተስፋዬ ገብረኪዳን አማካይነት ለሊቀመንበር መንግስቱ ጉዳዩ ቀረበ:: ሊቀመንበሩም ከሶሻሊስት አገሮች ወደ አንዱ እንዲሄድ ወሰኑ:: ጄኔራል ጃገማ ግን አንድ ከፍተኛ መኮንን ሶሻሊስት አገር ሄዶ «ኮምኒዝምን አልደግፍም» በማለቱ በቂ ህክምና ሳይሰጠው ሲሰቃይ መቆየቱን ስለነገረው፣ ለሶሻሊስቶችም የነበረው ጥላቻ ከፍተኛ ስለነበረ በሶሻሊስት አገራት የነበረውን የህክምና ዕድል ሰርዞ በራሱ ወጭ አሜሪካ ሄዶ ለመታከም ጠየቀ::

ከነበረውም ገንዘብ አምስት መቶ ብር ብቻ መንዝሮ በወቅቱ ምንዛሪ ሁለት መቶ ሃምሳ ዶላር ብቻ ይዞ «ከሃይለኛው ከእግዚአብሔር በታች ራሳችሁን ዝቅ አድርጉ፣ እርሱ ስለእናንተ ያስባልና» የሚለውን ጥቅስ ደረቱ ኪስ ከቶ ለመታከም ወደ አሜሪካ ሄደ:: እዚያም ከባለቤቱ እህት ልጅ ቤት ተቀመጠ:: የባለቤቱ እህት፥ የአቶ ሰይፉ ማህተመስላሴ ባለቤት ወ/ሮ ሶፍያ አስፋው ናቸው:: አንድ ኢትዮጵያዊ ወጣት ከልጃቸው ጋር ይተዋወቅ ኖሮ ስልክ ደወለ፣ ጃገማ አነሳ::

«... ሃሎ ... የለችም»

«ማን ልበል እርስዎን?» አለ ወጣቱ::

«ጀኔራል ጃገማ::»

«ጃገማ ኬሎ ... አባባ! ቤተሰቦቼ ያውቁዎታል፣ ብዙ ጊዜ ሲያነሱዎትም እሰማ ነበር» አለ፥ ወጣቱ:: ተዋወቁ ... ጃገማ ለህክምና መምጣቱን ተናገረ:: በሳምንቱ እንደገና ተደወለ ... ጃገማ አነሳ::

«ጀኔራል! ለህክምና ነው የመጣሁት አላሉኝም ነበር?» ጠየቀ፥ ወጣቱ::

«አዎ፣ ብዬሃለሁ! ... ነገር ግን አንድ ሁለት ሃኪም ዘንድ ሄድኩ፣ አሁን ሶስተኛ ሃኪም እየፈለግሁ ነው» አለ፥ ሴፍተናንት ጀኔራል ጃገማ::

«እስኪ ከአዲስ አበባ ያመጡትን የህክምና ወረቀት ፎቶ ኮፒ አድርገው ይላኩልኝ» አለ፥ ወጣቱ::

ይህ ወጣት የሃርቫርድ ዩኒቨርስቲ ገንዘብ ያዥ የሆነች አንዲት አፍሪካዊ አሜሪካዊት ወዳጅ ነው:: «የአባቴ ጓደኛ ናቸው ... ዕድሜያቸው ከ60 ዓመት በላይ ነው ... እንዴት መርዳት ይቻላል?» ብሎ ጥቁር አሜሪካዊ ጓደኛውን ጠይቋት ነበር::

«ዕድሜው ከ65 ዓመት በላይ ከሆነና ድንገተኛ ተብሎ ከገባ በነፃ የሚያሳክም ድርጅት አለ» አለችው:: ጥቁር አሜሪካዊቷ ከሚረዱት ድርጅቶች ጋር አገናኘችውና ጃገማ በድንገተኛ በር ገብቶ ተመረመረ:: «በአስቸኳይ ይተኛ» ተባለ:: በእናቷ ኤርትራዊ በአባቷ ሶሪያዊ የሆነች ነርስ ተጠግታ፣

«ከየት ነው የመጣኸው?» አለችው::

«ከኢትዮጵያ» አላት፥ ጀኔራል ጃገማ::

«አሁን ልትተኛ ነው?»

«ዝነኛ የነርቭ ሃኪም ማነው?» አላት::

«ለአንጎል ኦፐራሲዮን አንድ ጎበዝ ሃኪም አለ፣ ፀባዩ ግን ቁጡ ነው:: ሌላው ሙሴ ይባላል፣ ብዙ በሽተኞች ጥሩ ሰው ነው ይሉታል» አለችው::

«በይ እንግዲያው እሱ እንዲያየኝ አድርጊኝ?» አላት::

«... ውይ! እንዲያውም ያው» አለችው - ራቅ ብሎ ኮሪደሩ ላይ የቆመውን እየጠቆመች፡፡ ሄዳ አነጋገረችለት፡፡ ጃገማም አነጋገረው፡፡

«ሰኞ ናና ተመርመር፤ ማክሰኞ ኦፕራሲዮን ትሆናለህ» አለው፡፡ ሰኞ ሄዶ ፎርም ሞላ፤ ከዚያ ተኛ፡፡ በሶስት ዓመት ጊዜ ወስጥ ራሱ ሶስት ጊዜ፣ ባለቤቱ ደግሞ ሁለት ጊዜ በነፃ ኦፕራሲዮን ሆኑ፡፡ ጥቅሷም ፊት ለፊቱ ተለጥፋ ጠዋትና ማታ ያያት ነበር!

አሜሪካ እንደሄደ በዚህ አኳኋን ጀግንነቱን የሰማ ኢትዮጵያዊ በአጋጣሚ በስልክ አግኝቶ በእሱ አማካይነት ታክሞና ድኖ ወደ ሃገሩ ተመለሰ፡፡ እሱም የጠበቀት ሳይሆን ያልጠበቀት መሆኑን በተግባር አይቶ አረጋገጠ፡፡

ደርግም አገሪቱን «ጥርስ ውስጥ የገባች» አድርጎ፣ ኢኮኖሚዋንም ከጎረቤት አገሮች የኢኮኖሚ ደረጃ በአመታት ወደኋላ አስቀርቶ አስራ ሰባት ዓመታት ከኖረ በኋላ በሰፈረው ቁና ተሰፍሮ የውሃ ቅዳ ውሃ መልስ ዘመኑ አበቃ ... ጃገማም ይህን ሁሉ በዓይኑ አየ፡፡

* * *

በ1983 ዓ.ም ኢህአዴግ አገሪቱን ሲቆጣጠር ጃገማ «የኢትዮጵያ ብሔራዊ አንድነት» የሚል ድርጅት አቋቁሞ እስከ 1990 ዓ.ም. ተንቀሳቅሷል፡፡ በዚህም ሳይገደብ የኢትዮጵያ አንጋፋ የምድር ጦር ሰራዊት ጡረተኞች ማህበር ሊቀመንበር ሆኖ በማገልገል ላይ ይገኛል፡፡ ቀደም ሲልም የቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ መታሰቢያ ድርጅት ሲቋቋምም ቢትወደድ ዘውዴ ፕሬዚደንት ሲሆኑ ጃገማ ምክትል ነበር፤ በኋላ ደግሞ ፕሬዚደንት፡፡ ከዚህ በተጨማሪ በኢትዮጵያ ውስጥ የነበሩ ታላላቅ ሰዎች የመሰረቱት «ኢትዮጵያዊነት» የተባለው ማህበርም መስራችና መሪ ነው፡፡

* * *

በመስከረም ወር 2000 ዓ.ም በኢትዮጵያ የእንግሊዝ ኤምባሲ ወታደራዊ ጉዳይ አስፈጻሚ ኮሎኔል ሳንዲ፥ ጄኔራል ጃገማ አርበኝነት የፈፀመባቸውን ቦታዎች፣ አብረውት የነበሩትን ተከታዮቹን አስተያየት ለማዳመጥ ሄዶ በአየውና በሰማው ተገርሞ ሲደነቅ ከዋለ በኋላ የምሳ ግብዣ ተደረገ፡፡ ከምሳ ግብዣው በኋላ ኮሎኔል ሳንዲ ለጄኔራል ጃገማ ሙሉ ወታደራዊ ሰላምታ ሰጥቶ «አንተ ግፍና ጭቆና ከአፍሪካ ምድር እንዲወገድ

ታላቅ ተጋድሎ ያደረግክ ኢትዮጵያዊው ቴቶ ነህ» አለው፡፡ የሰማንያ ሰባት ዓመቱ ጄኔራል ጃገማ፥ ኮሎኔል ሳንዲ «ኢትዮጵያዊው ቴቶ» ሲለው ማመስገኑ ቢያስደስተውም ምሳሌ ፍለጋ ርቆ መሄዱን ግን አልወደደለትም፡፡ ስለዚህ ጄኔራል ጃገማ በኮሎኔል ሳንዲ ሙገሳና መወድስ ዝም አለ - መደሰት፣ መሳቅ የጠፋው ይመስል!

* * *

አስራ ሰባት ጊዜ ቀዶ ህክምና ሲደረግለት በጥንካሬ የማለዳዋን ጀንበር ለማየት ይጓጓ የነበረው ጀግና፣ ዘለዓለም እንደሚኖር ሁሌም የሚያስበው ጃጌ ጃገማ ... ዛሬም በሕይወት አለ፡፡ መርፌ ሲወድቅ የሚሰማው ጆሮው ማዳመጥ ቢቀንስም፣ በርካታ ኒሻን የደረደረበት ደረቱ በጃኬት ቢጀቦንም፣ ፈጣንና ቀልጣፋ እጆቹን እንደልብ ለማዘዝ ቢቸገርም፣ ሜትር ከዘጠና ይዘልባቸው የነበሩ እግሮቹ ካለድጋፍ መንቀሳቀስ ቢሳናቸውም ... በዚህ የእርጅና ዘመኑ፥ ሩቅ አሳሚው አእምሮውና በራስ መተማመን የፈጠረለት ወኔው ግን አሁንም እንደ ልጅነት ጊዜው ጠንካራና ትኩስ ናቸው፡፡ ያን ሁሉ ገድል ሰርቶ እዚህ የደረሰው ያ ታላቅ ኢትዮጵያዊ ጀግና ... ይኸውና ዛሬ ታሪኩ ተጽፎ የመጨረሻውን መጀመሪያ በዐይኑ በብረቱ ለማየት በቃ፡፡ ... ወደፊትም በጀግንነቱ ሲታወስ ይኖራል!

——————— // ———————

የጸሐፊው ማስታወሻ

በጀግንነታቸው፣ በሞያቸውና በአመራር ብቃታቸው አንቱ የተባሉት የእኒህ ኢትዮጵያዊ አርበኛ የህይወት ታሪክ በቀረበበት በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ባለታሪኩ በአንተነት እየተጠቀሱ እንዲገለጹ ተደርጓል። ይህ የሆነባቸው ምክንያቶች የሚከተሉት ናቸው፤

1) የኦሮሞ ጀግና (ቀጠሌ) አንተ ተብሎ ነው የሚጠራው።
2) በሀገራችንም ሆነ በውጭው ዓለም ጀግናን አንተ ብሎ መጥራት የተለመደ ነው።
3) የአንድን ሰው የልጅነት፣ የጎልማሳነትና የሽምግልና ዘመን ህይወት ለመግለጽ ጉራማይሌ ያልሆነ አንድ ወጥ አጠራር መጠቀሙ በአጻጻፍ ቴክኒክነት ይመረጣል።

ዋቢ መጻሕፍት

ሁሴን አህመድ (ጀኔራል)። 1997 ዓ.ም.። *መስዋዕትነትና ፅናት*።
አዲስ አበባ፣ ስታር ማተሚያ ቤት።

መርስዔ ኀዘን ወልደ ቂርቆስ። 1999 ዓ.ም። **የሃያኛው ክፍለ ዘመን መባቻ**።
አዲስ አበባ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ።

ቃለክርስቶስ አባይ (ኮሎኔል)። 1977 ዓ.ም። **የ1953ቱ የመንግስት ግልበጣ ሙከራና ከ1908-1966 ዓ.ም የኢትዮጵያ ታሪካዊና ፖለቲካዊ ሒደት**። አዲስ አበባ።

ተክለ ሐዋርያት ተክለ ማርያም (ፊታውራሪ)። 1999 ዓ.ም። **ኦቶባዮግራፊ (የሕይወቴ ታሪክ)**። አዲስ አበባ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ።

ተክለፃድቅ መኩሪያ። 1961 ዓ.ም። **የኢትዮጵያ ታሪክ ከአፄ ቴዎድሮስ እስከ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ**። አዲስ አበባ።

ኃይለ ሥላሴ (ቀዳማዊ)። 1965 ዓ.ም.። **ሕይወቴና የኢትዮጵያ እርምጃ**።
አዲስ አበባ፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት።

ኅሩይ ወልደሥላሴ (ብላቴን ጌታ)። 1920 ዓ.ም። **የኢትዮጵያ ታሪክ ከንግሥተ ሳባ እስከ ታላቁ የአድዋ ድል**። አዲስ አበባ፣ ሴንትራል ማተሚያ ቤት።

ወርቅነህ አባ ሶሪ (ተ/አባ ገዳ)። 2000 ዓ.ም። **ገዳ ሥርዓት - የኦሮሞ ሕዝብ የዲሞክራሲ፣ የአንድነትና የነፃነት ሥርዓት ከየት ወዴት?**
አዲስ አበባ።

ጥላሁን ብርሃነ ሥላሴ ቤተ። 1998 ዓ.ም.። **የ20ኛው ክፍለ ዘመን ኢትዮጵያ (አንደኛ መጽሐፍ)**። አዲስ አበባ፣ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት።

ጳውሎስ ኞኞ። 1984 ዓ.ም። **አጤ ምኒልክ**። አዲስ አበባ፣ ኤማይ ፕሪንተርስ ኃ.የተ.የግ.ማ.።

__________። **የኢትዮጵያና የኢጣሊያ ጦርነት**።

Abebe Hailemelekot. 2000. **The Victory of Adwa**. Addis Ababa: Commercial Printing Press.

Bahru Zewde (Prof.). 2002. **Pioneers of Change in Ethiopia**. Addis Ababa: Addis Ababa University Press.